

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Första kammaren.

Nr 26.

Tisdagen den 23 april.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Herr statsrådet *Petersson* avlämnade *dels* Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 286, med förslag till lag angående krigstidsunderstöd åt präster i nyreglerade pastorat samt åt vissa extra ordinarie präster och innehavare av prästerliga emeritlöner;

nr 287, angående krigstidstillägg under år 1918 åt biskopen i Luleå stift O. Bergqvist;

nr 292, angående tillstånd för vissa befattningshavare i ekklesiastikdepartementet att för rätt att åtnjuta ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 293, angående användning för kulturella ändamål av viss del av den svenska Längmanska donationsfondens avkastning;

nr 303, angående ersättning till f. volontären N. J. Andersson i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring; samt

nr 304, angående upplåtande till föreningen Svenska Röda korset av visst område å Djurgården;

dels ock Kungl. Maj:ts nådiga skrivelse nr 307, med tillkännagivande, att i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln bebadad framställning till riksdagen angående omorganisation av väg- och vattenbyggnadskåren icke kommer att föreläggas riksdagen.

Herr statsrådet *Thorsson* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 322, angående anslag till täckande av vissa förskott på tilläggsstat för år 1918 under sjunde huvudtiteln.

Justerades protokollet för den 17 innevarande månad.

Anmälades och bordlades

bevillningsutskottets betänkande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från eller restitution av tullavgift för åtskilliga materialier och skeppsförnödenheter för pansarbåten Sverige;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud mot utsläppande av tjur eller hingst å samfälld betesmark;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förlängd giltighet av lagen den 11 juni 1915 med särskilda bestämmelser beträffande viss samfälld skogsmark inom Kopparbergs län;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till lagen den 28 juni 1907 om bredden av hjulringar å arbetsåkdon på landet;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från Kungsörs södra kungsladugård i Västmanlands län, ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat för år 1918 för täckande av brist i skogshögskolans expensanslag för år 1917;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kolonisation å vissa kronoparker i Västerbottens och Norrbottens län; och

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående storleken å bal av torvströ eller torvmull: samt

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 14, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avhjälpan av vissa missförhållanden vid rekvisition av spannmål för statens räkning.

Ang. huvud-
stadens pro-
viantering
m. m.

Hans excellens herr statsministern Edén, som anmält sig vilja vid detta sammanträde besvara herr Ströms interpellation angående huvudstadens proviantering m. m., erhöi på begäran ordet och yttrade: Med första kammarens tillstånd har ledamoten av kammaren herr Ström till mig framställt följande spörsmål:

1. Har regeringen observerat den överhängande faran för särskilt huvudstadens och därmed jämförliga orters undernäring och hotande utsvältning och om så är, hur ämnar regeringen möta denna fara?

2. Har regeringen för avsikt att införa maximering och ransonering på ännu icke därav drabbade viktigare livsmedel, ävensom på kläder och skodon?

3. Har regeringen för avsikt, att vidtaga åtgärder för — till undvikande av en ödeläggande arbetslöshet — upprätthåll-

lande av den industriella driften i landet i tillräcklig utsträckning eller på andra sätt tillgodose arbetstillfällena?

Interpellanten har givit sina frågor en så allmän avfattning, att de strängt taget skulle kunna omsluta alla de vidsträckta och invecklade problem, som under denna svåra kristid resa sig för vår folkförsörjning och för upprätthållande av vårt industriella arbete. Det torde emellertid icke kunna förväntas, att jag i mitt svar skall ingå på en fullständig redogörelse för samtliga dessa förhållanden. Det erbjuder av naturliga skäl de största svårigheter att inom ramen av ett interpellationssvar inpassa en så omfattande framställning, så mycket mera som interpellationens kortfattade motivering icke ger tillräckliga hållpunkter för något sådant, och ett flertal av de ifrågavarande problemen äro för övrigt redan belysta dels genom svar på föregående interpellationer av vederbörande departementschefer, dels genom vissa kungliga propositioner, som beröra hithörande angelägenheter. Jag måste därför inskränka mig till att, i anslutning till interpellationens allmänna avfattning, angiva några huvudsakliga synpunkter rörande de frågor, som interpellanten berört, och närmare utveckla dessa synpunkter på de områden, som han särskilt omnämnt.

Att regeringen, för att använda interpellantens uttryckssätt, »observerat» de svårigheter, som hotat och hota huvudstadens och därmed jämförliga orters förseende med livsmedel, torde icke vara behöfligt att försäkra. Bristen och prisstegringen hava över hela landet, men i all synnerhet på dessa platser, nått en sådan höjd, att de måste väcka de allvarligaste bekymmer, och det är för alla väl känt, att kampen mot denna brist och denna dyrtid är en av de främsta uppgifter som sedan länge upptaga så väl regeringens som andra statsorgans arbete. Men möjligheterna att komma till rätta med den stora uppgiften äro dess värre, såsom också alla känna, mycket begränsade, och det torde vara skäl att i korthet erinra om orsakerna härtill.

Den rådande knappheten och prisförhöjningen på livsmedel beror på två omständigheter. Den ena ligger i den avspärrning av den transoceaniska handeln, som världskriget fört med sig, och som under det senaste året i stort sett berövat vårt land den tillförsel över haven, vilken förut givit oss en betydande del av vårt behov av näringsmedel. Den andra är förra årets kläna skörd, som i fråga om vissa viktiga jordbruksalster gick ned till gränsen av missväxt: det svenska jordbrukets avkastning under 1917 blev för både brödspannmål, fodersäd och hö väsentligt under medelmåttan. Att under sådana förhållanden en svårartad brist måste uppstå såväl på mjöl som på de animala livsmedel — fläsk, mjöl, smör, ost, ägg m. m. — vilkas produktion är beroende av fodertillgången, faller av sig själv. För att möta den har man endast haft tre utvägar: dels att söka bryta avspärrningen utifrån genom handelsuppgörelser, som kunna möjliggöra återupptagande av importen, dels att söka få fram landets egna knappa tillgångar på sådant sätt, att de kunna komma alla till godo, och dels att så rättvist

*Ang. huvudstadens
provinantering
m. m.
(Forts.)*

Ang. huvudsakens proviantering m. m.
(Forts.)

och till så litet betungande priser som möjligt fördela dessa tillgångar för den allmänna konsumtionen. Det är på dessa linjer som regeringens arbete för vår folknäring från första början gått och allt jämt går.

På strävandena för återupprättande av vårt handelsutbyte med andra länder behöver jag icke nu närmare ingå. Det är känt, att dessa strävanden, vad den transoceaniska handeln angår, nått ett första resultat i det s. k. modus-vivendi-avtalet, och att förhandlingarna om ett större avtal allt jämt pågå. Skulle dessa sistnämnda förhandlingar leda till en uppgörelse på antagliga villkor, så bör ställningen bli högst väsentligt förbättrad och vår folkförsörjning liksom andra trängande behov inom vårt näringsliv därmed i huvudsak bli nödortfött tryggade. Redan modus-vivendi-avtalet ger oss vissa tillskott av spannmål och fodervaror, i och för sig visserligen ej så betydande, men i denna svåra situation dock av stort värde; de nyss inkomna två majslasterna komma sålunda att till allra största delen användas för utdrygning av vårt knappa brödsädesförråd och betyda en avsevärd utökning av denna nödvändighetsvara, och de kvantiteter av brännolja som likaledes ingå i samma avtal, äro av mycket stor vikt så väl för fisket som för jordbrukets möjligheter att i sinom tid snabbt uttröska detta års blivande skörd. Emellertid hava vi också i den utsträckning sådant varit möjligt sökt utveckla ett planmässigt handelsutbyte med våra grannländer Danmark och Norge, och det har lyckats att från Danmark erhålla värdefulla tillskott av smör, fläsk, ägg, kött, fruktmarmelad, kolrötter samt utsikt till andra viktiga varor, från Norge särskilt en viktig och för vara behov fullt tillräcklig tillförsel av salt sill. Jag begagnar tillfället att å regeringens vägnar giva ett varmt erkännande åt det tillmötesgående, som visats oss från dessa länder, och som för visso är i hög grad ägnat att befästa det goda samarbetet och sammanhållningen i Norden.

Men det för den svenska folkförsörjningen mest avgörande i närvarande stund är dock att kunna fullständigt få fram alla de tillgångar vårt land självt äger och på bästa möjliga sätt utnyttja dessa.

Det är för kammaren bekant, att vår *brödsädesfråga* befinner sig i ett så allvarligt läge, att folkhushållningskommissionen i slutet av förra månaden fann sig nödsakad att ifrågasätta nedsättning av ransonerna för självhushållare och för en del av de s. k. kortransonerade. I en del av pressen riktades då mot regeringens starka förebräelser för att den icke omedelbart vidtog dessa nedsättningar. Jag tillåter mig att hävda, att dessa förebräelser voro i hög grad oberättigade. För regeringen stod det visserligen klart — och gör så allt fortfarande — att om en sådan nedsättning befines nödvändig, så måste och skall den ske. Men det är för oss lika klart, att de yttersta ansträngningar måste göras för att undvika en åtgärd, som så hårt skulle drabba stora samhällslager, och detta just vid en tidpunkt, då tillgången på andra livsmedel är knappare än någonsin och då, vad självhushållarne an-

går, jordbrukets vårarbete skulle göra nedsättningen särskilt tyn-
gande. Vid förnyad och ingående prövning av ställningen ansåg
regeringen, att möjligheter dock funnos för att kunna undgå eller
åtminstone för den närmaste och mest prövande tiden undanskjuta
nedsättningen, och beslöt därför, att med frågan skulle tillsvidare
anstå, medan ett sista försök gjordes att utfylla bristen i ranson-
eringsplanen. Vi räknade därvid först med en viss, om än be-
gränsad import, och av vad jag nyss anfört har framgått, att
dessa beräkningar synas hålla streck. Men vi räknade framför allt
därmed, att inför denna i sanning hotande situation från våra
jordbrukare skulle kunna inlevereras icke oväsentliga partier spannmål,
som efter allt att döma ännu borde finnas odeklarerade eller
kvarhållna, och att dessutom omkring 20,000 ton skulle kunna er-
hållas av det reserverade utsädet i sådana trakter där för utsädet
i höst bör kunna användas detta års skörd.

Det gäller nu, om dessa förhoppningar skola gå i uppfyllelse,
och om detta skall visa sig mycket snart — ty skall regeringen
kunna definitivt besluta sig för att *icke* skrida till nedsättning,
så måste klarhet vara vunnin inom den närmaste tiden att bristen
blir fylld. Från skilda håll i landet hava underrättelser ingått,
som stärka förhoppningarna, i det att jordbrukarne själva satt sig
i rörelse för att genom efterdeklarationer och nya inlevereringar
göra sitt bästa. Regeringen skulle vilja rikta en vädjan till alla
och envar att på allt tänkbart sätt stödja denna rörelse och un-
derhjälpa spannmålsbyråernas bemödanden att införskaffa varje
tillgång, som ännu är disponibel. Lyckas det *icke* att få in ytter-
ligare kvantiteter av inhemsk spannmål, då måste nedsättning av
ransonerna inom kort ske, och denna kan då icke undgå att främst
drabba just de lager av befolkningen, som producera spannmålen,
nämligen självhushållarne, men möjligen även vissa kategorier av
de kortransonerade.

Interpellanten har i sin motivering omnämnt andra livsmedel,
på vilka bristen under vinterns lopp blivit allt större och priserna
allt högre: smör, flott och ost, kött, fläsk och ägg, potatis och käl-
rötter samt fisk. Han synes med sina frågor om vilka ytterligare
åtgärder regeringen ämnar vidtaga, samt om regeringen ämnar
utsträcka maximeringen och ransoneringen, särskilt syfta på dessa
födoämnen. Jag går nu att besvara dessa frågor.

Rörande de animala livsmedlen — med undantag för fisk —
har jag redan anmärkt, att själva tillgången på desamma uppen-
barligen är beroende av tillgången på fodermedel samt av den im-
port, som kunnat erhållas från Danmark, och i detta avseende
torde för närvarande icke mera kunna göras än vad som redan
blivit gjort. Man hade antagit, att den klena foderskörden skulle
nödvändiggöra en stark nedslaktning, varav skulle följa riklig till-
försel av kött, men nedslaktningen har synbarligen blivit vida
mindre än som förmodats, och detta tillsammans med den ökade
konsumtionen har bragt köttfrågan i det bekymmersamma läge,
vari den nu befinner sig. Bristen på foder är likaledes förklaringen

Ang. huvud-
stadens pro-
viantering
m. m.
(Forts.)

till den ringa tillgången på fläsk. Potatisskörden blev föregående år ovanligt riklig, men konsumtionen har tydligen varit utomordentligt stor — naturligt nog, då andra livsmedel varit så svåråtkomliga — och en del har måhända använts till utfodring av kreatur; därtill kommer, att vid denna tid på året odlarna alltid ogärna avyttra sin potatis, innan de fatt se vad som åtgår till eget utsäde. Emellertid visar den anställda inventeringen, att åtskilligt dock finnes utöver det beräknade utsädesbehovet. Enligt deklARATIONERNA av 16 mars skulle detta överskott då ha uppgått till 200,000 ton, och om även en del härav måste förbehållas ägarerna, bör dock, då livsmedelsnämnderna fått order att för ägarerna icke reservera mer än viss kvantitet per individ och vecka, tillförseln kunna bli något bättre, sedan den kritiska tiden för sättningen tilländalupit. Anordningar äro vidtagna för att det som finnes skall komma den allmänna konsumtionen till godo: utfodningsförbud, förbud mot transport utan medgivande av livsmedelsstyrelse, upphandlingsrätt endast för livsmedelsstyrelserna och åtföljande expropriationsrätt. I varje fall är det nödvändigt att utdryga den otillräckliga potatistillgången med kålrötter, som livsmedelsmyndigheterna disponera i betydande partier, vilka anses motsvara efterfrågan. Interpellantens uppgift, att kålrötterna »ofta äro till hälften skämda och odugliga till människoföda», synes dess bättre vara allt för starkt generaliserad; sådana fall hava utan tvivel förekommit, men från de flesta orter som rekviderat kålrötter hava inga klagomål inlupit. På fisk har under våren tillförseln varit ovanligt god, och genom exportförbudet på all fisk kommer denna vara helt och hållet den inhemska konsumtionen till godo.

Med anledning av interpellantens fråga, huruvida regeringen ämnar införa ransonering och maximering på ännu icke därav drabbade viktigare livsmedel, torde först böra anmärkas, att det alltid måste erbjuda särskilda vanskligheter att beträffande sadana varor vidtaga åtgärder av sagda art så sent under konsumtionsåret som nu, då kvarvarande tillgångar äro starkt reducerade och då med sommarens ingång förändringar i produktionen stå för dörren. Dessutom äro kristidsmyndigheterna hårt ansträngda av de uppgifter, som redan nu tilldelats dem och nya sådana kunna icke påläggas utan säkerhet för att organisationen skall kunna bära dem. Slutligen låter sig över huvud taget något generellt svar angående utsträckning av maximeringen och ransoneringen ej givas även av det skäl, att frågan ligger väsentligt olika för olika förnödenheter.

Bristen på kött och de uppskruvade priserna på denna vara är givetvis föremål för regeringens och folkhushållningskommissionens synnerliga uppmärksamhet, och överläggningar pågå om de åtgärder, som utan skada kunna tänkas genomförbara för reglering av marknaden. Frågan är emellertid så mycket mera svårlöst, som ju sommaren nu närmar sig och det måste vara önskvärt, att de mjölkproducerande kreaturen ej dessförinnan för hårt decimeras.

Närmare upplysningar om dess läge kunna icke lämnas, förrän folkhushållningskommissionens förslag inkommit.

För *fläsk* är maximipris redan åsatt och handeln reglerad, men tillgången dess värre mycket ringa. Man hoppas dock att allt jämt kunna uppehålla någon tilldelning genom de statliga myndigheterna.

För smör och ost gälla likaledes maximipriser, och rörande mjölk har bestämts, att priserna på varje ort ej få höjas utan folkhushållningskommissionens medgivande. Åtgärder för att om möjligt bättre reglera försäljningen av samtliga dessa varor äro under övertägande i folkhushållningskommissionen, men definitiva förslag hava ännu icke heller härutinnan inkommit till regeringen.

Om potatis och kålrötter är redan talat. Ägg tillgången är god, och några särskilda anstalter för ägghandeln synes f. n. ej påkallade. Ej heller i fråga om färsk fisk, som ju nu tillföres i tillfredsställande mängd, är någon maximering eller ransonering ifrågasatt; salt sill tillhandahålles genom folkhushållningskommissionen till priser, som nedsatts genom medel från prisregleringsanslaget.

Den årstid, i vilken vi nu befinna oss — veckorna närmast före sommarens inträde med möjligheter för bättre utfodring och begynnande tillgång på nya alster av jorden — är utan tvivel alldeles särskilt bekymmersam för stora lager av den konsumerande allmänheten. Med anledning därav har folkhushållningskommissionen planerat att under april och maj utdela vissa reservlager, som upplagts eller sparats under vintern, nämligen av paltbröd och torkad frukt; för den händelse tillräckligt av spannmål för ransoneringen inkommer, torde även makaroner komma att utsläppas. Därjämte lära de lokala livsmedelsmyndigheterna hava vissa reserverade förråd som nu kunna användas.

Vad jag hittills anfört hänför sig till den allmänna organisationen av vår folkförsörjning och avser sålunda icke särskilt de platser — huvudstaden och därmed jämförliga orter — som interpellanten direkt tagit sikte på. Regeringens och de centrala myndigheternas arbete måste nämligen självfallet gå ut på åtgärder rörande landet i dess helhet, medan varje samhälles intressen förträdes av dess lokala organ. Emellertid ligger det i sakens natur, att regeringen och folkhushållningskommissionen med synnerlig uppmärksamhet följa förhållandena i huvudstaden och andra större konsumtionscentra, att man söker på allt sätt stödja deras livsmedelsorgan i arbetet för största möjliga tillförsel, icke minst genom befordrande av de nödvändiga uppköpen ute i landet och ordnandet av transporterna, samt att vid fördelningen av sådana icke statligt kortransonerade varor, som staten på ena eller andra sättet har i sin hand, ifrågavarande orters behov tillgodoses så långt sig göra låter utan orättvist tillbakasettande av andra berättigade krav. Detaljerade uppgifter i dessa avseenden kunna knappast här komma i fråga, då de endast skulle kunna bestå i ett vidlyftigt uppräknande av de olika formerna för folkhushållningskommissio-

Ang. huvudstaden
studens pro-
viantering
m. m.
(Forts.)

Ang. huvud-
stadens pro-
ducering
m. m.
(Forts.)

nens samarbete med vederbörande livsmedelsstyrelser och livsmedelsnämnder.

Jag bör icke lämna denna del av interpellationen utan att till sist betona, att om också läget för särskilt de stora konsumtions-orterna är mycket bekymmersamt, så får det dock icke på något sätt anses förtvivlat. Den tid, som återstår, innan nya produkter erhållas från jorden är den svåraste; därefter bör mänskligt att döma en lättnad i flera hänseenden vara att förvänta. Med gemensam strävan för svårigheternas övervinnande och med redobogenhet, ej minst från producenternas sida, att samvetsgrant följa de bestämmelser, som i det helas intresse måst givas, kunna vi utan tvivel slå oss fram, tills nya tillgångar bliva tillgängliga.

I sin andra fråga önskar interpellanten även veta, om regeringen har för avsikt att införa maximipris och ransonering av kläder och skodon.

Med anledning härav har jag att erinra, att regeringen genom förordningar den 13 april föreskrivit ransonering av bomulls- och linnevaror samt strumpor, garner m. fl. artiklar, ävensom att viss ransonering sker av läder för reparationsändamål. Ransonering av övriga beklädnadsvaror, inclusive skodon, har efter samställd undersökning och inhämtade upplysningar från sakkunniga ansetts för närvarande ej behöfelig, då landets tillgång på yllevaror, trikåvaror och skodon nu motsvarar minst ett års behov, och då ylleindustrien fortfarande är sysselsatt i rätt stor utsträckning samt skodindustrien producerar 60 % av vad som var normalt före kriget.

Maximipris hava i samband med nyssnämnda reglering åsatts bomullsgarn och vissa bomullsvävnader. Industrikommissionen meddelar, att den icke kommer att tveka att fortsätta på denna väg, om sådant skulle befinnas ur olika synpunkter fördelaktigt, men den har tillika framhållit, att maximipris på dylika oensartade varor praktiskt taget stöta på alldeles särskilda svårigheter samt dessutom under vissa förhållanden kunna verka ogynnsamt även med hänsyn till konsumenternas intressen. Detta spörsmål befinner sig sålunda under fortsatt beredning. Läder för reparationsändamål är prissatt, och detsamma gäller de »normalskodon», som tillverkas till 20 % av hela skofabrikationen.

Till svar på interpellantens tredje fråga — om åtgärder mot arbetslösheten och för upprätthållande av den industriella driften — kan jag först erinra därom, att stora statliga organ, i främsta rummet industrikommissionen och handelskommissionen, arbeta för import av råvaror och driftsmedel för industrien och för underhållande av den export, som är möjlig efter tillgodoseende av landets egna behov, att dessa organ även i övrigt söka stödja och uppmuntra den inhemska industrien i dess produktion speciellt av sådana varor, på vilka brist råder, att ransonering sker av sådana råvaror och driftsmedel, på vilka tillgången är knapp, i syfte att desamma må komma de viktigaste industrierna till godo och arbetslöshet så långt möjligt förebyggas, samt att ett betydande och i

många fall framgångsrikt arbete pågått och pågår för att inom landet framställda varor, som förut hämtats utifrån, eller ersättningsmedel för dem. I övrigt hava arbetslöshetsproblemen blivt ingående behandlade i chefens för civildepartementet yttrande till statsrådsprotokollet vid framläggande av Kungl. Maj:ts proposition nr 259 angående anslag på 15 milj. kr. för 1918 för arbetslöshetens bekämpande. Så långt det varit möjligt, hava ansträngningarna inriktats på att vidmakthålla de olika industrigrenarna. Vissa av dem hava emellertid helt eller delvis nödgats avstanna av brist på råvaror, som icke kunnat framdrivas inom landet eller utbytas mot inhemska ersättningsmedel — så margarin-, gummi- och textilindustrierna — och andra, såsom gatstensindustrien, lida av den stoppade avsättningen till utlandet. Det bör ej heller fördöljas, att mycket allvarliga förebud i samma riktning förspörjas från andra industrier. För sådana fall måste staten direkt ingripa, och det är i detta syfte som nyss nämnda proposition framlagts.

I främsta rummet kommer man att söka överföra den ledigblivna arbetskraften till områden, där efterfrågan råder på arbetskraft, närmast genom den offentliga arbetsförmedlingen. Sålunda hava redan stora omflyttningar skett mellan de olika industrierna. För närvarande är det egentligen endast jordbruket och närstående arbetsfält, exempelvis torvmossar och kalkbruk, som behöva ny arbetskraft. Huru stort detta behov är och kommer att bliva, är svårt att överskåda, och mycket stora svårigheter möta som bekant, när man söker överföra industriarbetare till jordbrukets tjänst. Man bör kunna förvänta både av lantmännen och av de arbetslösa, att de å ömse sidor medverka till ett utjämning av dessa svårigheter, så att lediga industriarbetare, i all synnerhet sådana som kommit till industrien från jordbruket och äro förtrogna med detta senare, komma till användning inom detta. Av arbetslöshetskommissionen har konstaterats det glädjande förhållandet, att bland industriarbetare börjat framträda en högre uppskattning av jordbrukets nationella betydelse samt av levnadsförhållandena på landsbygden, och det är tydligen högst angeläget att på allt sätt söka verka för att industriarbetare, som därtill lämpa sig, kunna tillföras jordbruket. Å andra sidan förutsätter detta tydligen, att de därvid tillförsäkras rimlig arbetsinkomst av det för dem ovana nya arbetet.

Emellertid anser arbetslöshetskommissionen, att i varje fall ett överskott av ledig industriell arbetskraft är att förvänta. För dessa arbetare gäller det då att så långt ske kan bereda andra nya arbetstillfällen. Chefen för civildepartementet har i förut berörda yttrande i detta hänseende påpekat, att man främst ämnar söka sysselsätta dessa arbetslösa vid arbetsföretag av ordinarie karaktär, och hänvisat på en reservtillgång av för närvarande uppskjutna arbeten, till vilka anslag av allmänna medel beviljats, och som staten eller kommunerna icke böra tveka att trots de ökade kostnaderna upptaga, om en större arbetslöshet skulle inträda. Han redogör för åtskilliga redan vidtagna åtgärder i denna rikt-

*Ang. hvar-
studens pro-
ponering
m. m
(Forts.)*

Ang. huvud-
stadens pro-
viantering
m. m.
(Forts.)

ning och ställer i utsikt hänvändelser till statsmyndigheter och kommuner för att framkalla nya företag. Slutligen påpekar han, att även extraordinära arbetsföretag redan i viss mån igångsatts, och att ytterligare sådana kunna ifrågakomma. Utöver de av honom lämnade uppgifterna kan tilläggas, att i dessa dagar uttagning av arbetslösa textilarbeterskor äger rum för stora arbeten, som med stöd av arbetslöshetsanslaget anordnas å skogsallmänningar i södra och mellersta Sverige, och genom vilka man vill insamla hjälpfodermedel, medicinalväxter och vissa livsmedelssurrogat samt befrämja skogskulturen på områden i offentlig ägo. Då regeringen nu i propositionen hemställt om ett betydande anslagsbelopp, har det särskilt varit i syfte att kunna därest förhållandena det påkalla eventuellt i stor utsträckning anordna dylika extraordinära företag för att bereda arbetslösa utkomst genom deras eget arbete. Först i sista hand och i den mån alla förut nämnda åtgärder icke befinnas tillräckliga måste direkta understöd tillgripas, såsom närmare förmåles i propositionen.

Svarigheterna äro tyvärr även på detta område mycket stora. Regering och myndigheter måste göra allt vad som står i deras makt för att övervinna eller mildra dem. Å andra sidan kräves också härvid lojal medverkan av enskilda personer och korporationer i tongivande ställning för att klarlägga lägets allvarliga konsekvenser samt lugna stämningen inom de kretsar, på vilka de kunna öva inflytande. Ej minst för arbetslöshetens bekämpande har det varit av stor betydelse, att arbetsgivare och arbetareorganisationernas ledningar i allmänhet strävat att utjämna de oundvikliga friktioner, som framkallats av levnadskostnadernas stegring, genom ömsesidigt tillmötesgående. För närvarande råder emellertid på vissa håll inom industrien en oro, som redan framkallat åtskilliga konflikter. Jag tillåter mig att uttala en förhoppning och förväntan, att den anda av förstående och försonlighet, som hittills i stort sett varit rådande mellan arbetsgivare och arbetare under kristiden, skall fortfarande göra sig gällande, på det att dessa konflikter måtte kunna avvecklas. Det är i sanning av ej mindre vikt att på detta sätt söka förebygga sådan arbetslöshet, som kan undvikas, än att genom statliga åtgärder mildra följderna av den arbetslöshet, som icke stått att förekomma.

Herr Ström: Herr talman! Jag skall först be att få till herr statsministern framföra mitt tack för det utförliga svar, som han har lämnat på min interpellation.

Jag har icke varit i tillfälle att taga del av statsministerns svar i förväg.

Jag måste till att börja med gå in på vad jag anser vara att ge en nödvändig bakgrund till det läge, som för närvarande föreligger i vårt land i denna viktiga fråga. Även herr statsministern har erkänt frågans allvar, men som jag tror, att det icke kan skada, att man även med några *siffror* klargör läget för offentlig-

heten, som i många fall icke har den uppfattning av vad detta läge innebär, som önskvärt skulle vara.

Om man slår upp socialstyrelsens meddelanden, det sista som har utkommit för i år, nämligen nr 3, så ha vi där en redogörelse, som är av en synnerligen talande innebörd. Det gäller till en början tillgången på livsförnödenheter å olika orter i riket, och där finns en sammanställning, som delvis genom en grafisk tabell askådliggjord ger en utomordentlig belysning åt föreliggande ämne. En granskning av denna tabell, säger nu socialstyrelsen, ger vid handen, att vad beträffar kött och ved en åtminstone tillräcklig tillförsel radde så gott som inom alla rapportorter. Det var för februari månad. Av de meddelanden, som sedan ha i pressen framkommit ifrån socialstyrelsens livsmedelsstatistiska avdelning, framgår emellertid, att även dessa tillgångar, särskilt ifråga om kött, ha visat en nedgång. Om mjölktilförseln heter det: »Mjölktilförseln synes däremot vara betydligt mera knapp. Endast å 11 rapportorter har tillgången kunnat betecknas som tillräcklig». Tillgången på potatis under februari månad var betydligt mera knapp än förut. Otillräcklig tillgång rapporterades för december från 6, för januari från 18 och för februari från ej mindre än 29 rapportorter. Rörande äggtilförseln har helt naturligt under månaden kunnat förmärkas en bestämd tendens till förbättring. Härutinnan har emellertid för närvarande, såsom blivit upplyst, inträtt en försämring. Om övriga förnödenheter yttrar socialstyrelsen vidare: »Tillgången på färsk fisk synes under månaden hava något ökat. Beträffande salt sill tyckes däremot läget vara detsamma som föregående månad. Vad slutligen beträffar smör och fläsk samt fotogen, kol och koks, så synes tillförseln inom hela riket vara att betrakta såsom i det närmaste avstannad.»

Man kan således finna, att på mycket, mycket viktiga livsmedelsområden, så är det en delvis redan avstannad, delvis i avstannande sig befintlig tillgång på dessa viktiga förnödenheter, och bland dem som förefinnas i någorlunda normal utsträckning visar sig även en tendens till sjunkande. Och om man betraktar den tabell, som här föreligger, så visar det sig också, att det i sin helhet är en utomordentligt svår ställning, som man för närvarande har i vårt land. Detta har också, såvitt jag kunnat finna, icke av herr statsministern bestritts, och det är under sådana förhållanden nödvändigt att se till, att man får dessa tillgångar utökade, och jag kommer då strax till detta problem.

Men innan jag kommer till detta, så skulle jag också vilja ge ett par siffror beträffande prisstegringen på livsmedel. Det kan verkligen vara skäl i att vi någon gång på allvar taga och betrakta, vilka oerhörda prisstegringar vi för närvarande uppleva och ha upplevat. I den sista av socialstyrelsens redogörelser visar det sig, att stegringen från februari 1914 till februari i år på följande av de allra viktigaste livsmedlen uppgår till: mjölk, oskummad, från 14 öre per liter till 35 öre, en stegring på 150 %; den handskummade och separerade mjölken har stigit i ännu högre grad;

Ang. huvud-
stadens pro-
viantering
m. m.
(Forts.)

Ang. huvud-
stadens pro-
viantering
m. m.
(Forts.)

smöret har stigit från 2,34 kronor per kilo till 5,35 kronor eller med 128 %; äggen från 1,75 till 5,54 kronor per tjog eller 216 %; potatis från 27 öre till 54 öre per 5 liter eller med 100 %; vetemjöl från 31 öre till 42 öre per kilo, det är 35 %; rågmjöl från 21 till 36 öre, det är 71 %; havregryn från 36 till 73 öre, det är 102 %; rågröd från 41 till 65 öre, det är 58 %; vetebröd, skorpor, från 75 öre till 1,43 kronor, det är 90 %; färskt nötkött från 1,20 till 3,19 kronor det är 165 %; kalvkött från 1,31 till 3,58 kronor, det är 173 %; fårkött från 1,33 till 3,99 kronor, det är 200 %; färskt fläsk från 1,31 till 2,79 kronor, det är 113 %; salt sill från 46 öre till 1,51 kronor, det är 228 %; socker från 64 till 79 öre, det är 23 %; björkved från 26 kronor per famn till 75 kronor, det är 188 %; barrved från 20 till 62 kronor per famn, det är 202 % och brännrotv från 2,09 till 11,26 kronor per 100 kilo, det är 438 %.

Det är som vi se alldeles oerhörda stegringar, vilka tillsammans hava bidragit att för den arbetande klassen och medelklassen i utomordentlig grad försvåra deras redan förut, åtminstone vad arbetarklassen beträffar, mycket bekymmersamma läge.

Om vi se vad detta gör för ett normalhushåll, sådant som socialstyrelsen använder i sin indextabell, skola vi finna, att för en sådan normalfamilj, till vilken då räknas man, hustru och två barn, med 2,000 kronors inkomst hava i Stockholm utgifterna för livsmedel, lyse och bränsle stigit under åren 1914 till 1918 från 808 kronor till 1,850 kronor. I Ystad, för att taga en plats söderut, hava samma utgifter stigit från 693 kronor 1914 till 1,698 kronor 1918, i Göteborg från 745 kronor till 1,860 kronor, i en norrländsk stad som Luleå från 763 kronor till 1,767 kronor. För hela riket har under dessa fyra år stegringen för en normalfamilj med 2,000 kronors inkomst endast för livsmedel, lyse och bränsle utgjort skillnaden mellan 728 kronor 1914 och 1,649 kronor i februari detta år. Detta förstå vi måste vara alldeles oerhört.

I fråga om andra varor än livsmedel och förnödenheter för lyse och bränsle har stegringen icke varit fullt så stark. Socialstyrelsen beräknar, att stegringen från 1914 å dessa förnödenheter, livsmedel, bränsle och lyse, för en normalfamilj var i januari i år 121 % och i februari 127 %. Då stegringen på hyra, kläder och skatter varit något mindre, blir procentsatsen för alla utgifter icke fullt så stor. Den beräknades i januarihäftet av Sociala meddelanden till 92 %; i februarihäftet hade man icke kommit fram till en definitiv siffra, men den antogs uppgå till 98 %, och för närvarande antages den allmänna stegringen av alla en normalfamiljs utgifter utgöra över 100 %.

Jag har velat lämna dessa siffror för att man verkligen skall förstå, vilken utomordentlig nödtid, som måste råda inom arbetarklassen och därmed jämförliga befolkningslager i en sådan tid som denna, och att det är nödvändigt, att man tillser att alla åtgärder vidtagas för att här åstadkomma lindringar ävensom för att öka lönerna.

I städerna och särskilt i Stockholm är läget givetvis ännu

svårare än för riket i dess helhet. I det sista numret av den av Stockholms stads statistiska kontor utgivna månadsskriften återfinnes en av doktor Guinhard uppgjord indextabell, som är av ett utomordentligt intresse. Den visar, att indexsiffran för ett normalhushåll i Stockholm, om man sätter prisläget i juli 1914 lika med 100, i februari 1918 uppgår till 229. Tager man 1904 som utgångspunkt för indextalet, blir indexsiffran 276. Krigsfördyringen i dessa utgifter är sålunda i runt tal 129 % för Stockholm. Räknan man från år 1904, blir fördyringen 176 %. Och ändock meddelar författaren, att dessa siffror äro hållna i nedre kanten, och att fördyringen i verkligheten sannolikt överskrider dessa siffror. 1,000 kronors köpkraft år 1904 är nu nere i 362 kronors köpkraft i februari 1918. Den lön som alltså år 1904 uppgick till 1,000 kronor är nu värd 362 kronor. Vad som i juli 1914 representerade 1,000 kronor i köpkraft är nu nere vid 437 kronor. Även dessa siffror har jag velat anföra för att man verkligen skall första allvaret i det föreliggande läget.

Herr statsministern har i fråga om läget velat antyda, att det icke är förtvivlat, även om det är synnerligen svårt. Det är ju möjligt, att man kan säga, att det icke är förtvivlat; det beror på vad man menar med förtvivlat. Men när det förhåller sig så att det, om man bortser från de små brödransonerna, faktiskt för närvarande, praktiskt taget, icke står att uppdriva vare sig smör, potatis eller ost eller, för de fattigare klasserna på grund av de synnerligen höga priserna, kött, och när även på sista tiden äggen hava gått upp ganska betydligt i pris, och då det sålunda egentligen återstår endast kalrötter och några därmed jämförliga födoämnen, vet jag verkligen icke, om icke ändock detta läge kan sägas vara ganska förtvivlat. De som i dag hava varit och sett de väldiga köer som stå ute på gatorna vid utdelningsställena för en del livsmedel, och som ibland sträcka sig runt hela stora kvarter, de böra också hava fått en uppfattning om läget, som kanske giver dem en något annan bild än den herr statsministern fått.

Jag kommer nu till några speciella krav. I fråga om städer och industrisamhällen ha vi en fråga, som är av rent praktisk betydelse för tillförseln och som jag tror skulle kunna ordnas på ett något bättre sätt. Nu är det faktiskt så, att städerna och särskilt Stockholm är så gott som blockerat. Jag vet, att man mycket ofta har argumenterat för nya järnvägsförbindelser till städerna just med hänsyn till livsmedelstillförseln, men i själva verket är det nu så, att denna transport är i mycket väsentlig grad genom en rad bestämmelser stoppad. Jag förstår mycket väl, att dessa bestämmelser vidtagits i bästa syfte och för att motverka särskilt jobberiet, men jag undrar, om man icke gått något för långt ifråga om avstängandet av städerna från den tillförsel, på andra vägar än allenast genom kristidskommissionerna själva, som man eljest skulle kunna förskaffa sig. Exempelvis hade jag härom dagen ett besök av en arbetare, som meddelade, att han hade anförvanter i Kalmar läns norra landstingsområde från vilka han fått en hel

*Ang. huvud-
stadens pro-
viantering,
m. m*
(Forts.)

Ang. huvud-
stadens pro-
viantering
m. m.
(Forts.)

del livsmedel, som denna familj kunde undvara, såsom potatis, smör och åtskilligt annat. På grund av förbudet att sända dylika varor på järnväg var det omöjligt för denna arbetare — han hade ändå åtta barn — att nu få från dessa släktingar i norra delen av Kalmar län sådana matvaror, som han förut fått, och han meddelade, att släktingarna i stället finge för sitt eget behov använda dessa matvaror, som de i annat fall skulle kunna vara med om att dela med sig av. Jag undrar om man icke kunde tänka sig beviljande av transportlicenser icke för de förmögne, men för arbetare och med dem jämförliga i samhället för sådana små transporter från anhöriga eller vänner ute i landsbygden, där det verkligen kan styrkas att licenserna icke komma att missbrukas i jobberisytte. Men då vill jag jämväl säga, att man bör söka ordna dessa eventuella licenser för arbetarfamiljer på ett praktiskt sätt, så att det inte blir en oändlig rad av papper och svarigheter och krångel, som göra människorna fortvivlade. I själva verket är det så, att här börjar i landet uppstå en verklig förtvivlan över den förskräckliga byråkrati, som gjort sitt intåg i alla dessa kommissioner, där man använder alltför krångliga bestämmelser, för mycket papper och omständigheter, när det skall gälla praktiska och eljest lätt överkomliga åtgärder.

Beträffande nu särskilt Stockholm, och det är väl likadant i andra större städer, skulle jag vilja peka på ett par andra omständigheter. Jag undrar om det icke skulle kunna vara möjligt att i någon mån begränsa och kringskära det restaurangliv, som faktiskt förekommer och som under kristiden har ökats i oerhörd grad på den grund, att vissa personer av de mer besuttna och förmögna klasserna söka sig ut till restaurangerna, för att därigenom utöka sina mattillgångar. Jag undrar, om det icke skulle vara möjligt att införa förbud mot det ofta förekommande rena överdåd, som man ser på restaurangerna. När större delen av folket halvsvälter, är det ändå ganska pinsamt att se, huru ute på restaurangerna festmiddagarna avlösa varandra. Där vråker man sig sannerligen och sparar icke på maten. En annan sak, som också bland folket väckt ett stort missnöje, är, att konditorierna få göra så stora uppköp av ägg och gräddor och annat, som de verkligen göra. Jag vet icke, om det är faktiskt, men det har för mig upplysts, att dessa i Stockholm uppköpa alldeles enorma kvantiteter av ägg och dylikt. Stockholms överklass befolkas konditorierna från morgon till kväll, såsom man finner när man tittar in där. Om man är ute på teater, biograf eller på gatan, kan man få höra, huru den ene berättar för den andre av sina bekanta, att han nyss ätit en massa bakelser; och det måste man säga, att när arbetarklassen svälter det är för mycket att, blott därför att man har råd därtill, man på detta sätt skall utnyttja den fördel, som ligger i tillgången på pengar.

Herr statsministern har icke direkt sagt men låtit antyda möjligheten av att det skulle komma en ransonering och möjligen även maximering å kött, och något sådant är tydligen oundgäng-

ligt, såvida man icke vill beröva arbetarklassen varje tillgång till denna vara. Både kött och köttkonserver borde ransoneras och åsättas maximipris för att möjliggöra för arbetarklassen och den fattigare medelklassen att åtminstone någon gång i veckan få del av dessa livsmedel. Det är fullkomligt odrägligt såsom det för närvarande är, och man måste hoppas, att folkhushållningskommissionen snarast möjligt kommer till ett resultat, så att vi komma över de svåra förhållanden, varunder vi för närvarande leva. I sammanhang härmed skulle man kanske kunna tänka sig införandet av köttlösa dagar, varigenom skulle sparas mera på denna vara särskilt i de kretsar där man konsumerar mycket kött. Det är ju, sasom jag icke betvivlar och sasom statsministern antydde, av utomordentlig vikt att icke minska på beståndet av kreatur, som sedermera under sommaren och hösten äro så viktiga att hava för produktionen av mjölk och smör.

I detta sammanhang skulle jag också vilja framhålla, att det i varje fall synts många, som om man icke tillräckligt beaktat vikten för särskilda kategorier av medborgare av tillgång till vissa slags livsmedel, som de äro absolut beroende av. Så är fallet med barn, med sjuka och i någon mån även med de gamla. För dessa grupper ha så stränga bestämmelser börjat införas, att många av dem faktiskt lida under *synnerligen* svåra förhållanden.

Rörande potatisen har herr statsministern ställt i utsikt, att det skulle kunna bli bättre tillförsel efter sättningen, och man vill verkligen hoppas, att så skall ske, ty frånvaron av detta oundgängliga livsmedel kännes alldeles särskilt svår. Med avseende å denna vara måste man verkligen klandra, att man icke på ett tidigare stadium — i detta fall är den nuvarande regeringen, som jag kan förstå, icke den huvudsakligen skyldiga — ifråga om potatisen kunnat förutse den situation, som skulle komma att inträda. Det hade redan tidigt bort dels sörjas för bättre lagring och dels för att en ransonering vidtogs på detta viktiga område. Om nu så är, att man förbisett detta förut, bör man hoppas att icke samma fel härnäst upprepas, utan att då med de viktigare livsmedlen förfares på sådant sätt, att de i tid komma hela folket till godo.

Rörande en eventuell ransonering av kläder och skodon har statsministern pekat på, att det redan vidtagits ransonering av bomulls- och vissa ylleveror, ullgarn och strumpor. Detta är gott och väl, men även här har faktiskt ransoneringen och maximeringen i vissa fall kommit alldeles för sent; den borde ha kommit långt tidigare. Detta inser man nu på många håll, men likväl låter man ifråga om ylle och skodon den fria marknaden fortgå. Man säger: Vi ha yllekläder och skodon för ett år framåt. Ja, men det är alldeles klart att *om* denna handel får vara fri än en tid framåt, kommer också här brist att mycket snart inträda, och när man då kommer med ransonering och kanske också maximering, komma dessa åtgärder också delvis för sent. Redan nu hålla de lager inom befolkningen, som därtill ha råd, på att köpa upp yllekläder i

Ang. huvud-
stadens pro-
viantering
m. m.
(Forts.)

Ang. huvud-
stadens pro-
viantering
m. m.
(Forts.)

utomordentligt stor utsträckning. Jag har hört talas om en familj, som lagt sig till med yllekläder för mer än 3,000 kronor på en enda gång för att vara säker. Man förstår ju, att detta är en direkt premiering av de befolkningslager, som ha pengar, som ha råd att i förväg uppköpa dessa varor. När sedan inventeringen kommer, få de blott lämna en uppgift på vad de ha och få behålla det, ehuru det kan vara för flera år framåt, under det att den fattigare befolkningen är så gott som utestängd. Det är en ännu farligare fråga när det gäller ylle än bomullsvaror, därför att i ett så kallt klimat som vårt lands det är nödvändigt för folket att ha tillgång till varma yllekläder.

Jag kan därför icke finna annat än att ett mycket stort fel begåtts, när man icke vidtog ransonerung av yllevaror samtidigt med ransonerung av bomullsvaror, och jag vill uttala den förhoppningen, att ransonerung och maximering på yllevaror också kommer med det allra snaraste. Jag är övertygad att regeringen eljest inom några månader eller något halvår kommer att vara i den situationen, att den också finner, att det var en olycka, att man icke i tid vidtagit den atgärden. Detsamma gäller, savitt jag förstar, i stort sett även skodon. Det känna vi litet var till vilken rusning efter skodon det varit den sista veckan, och huru man i hemmen inom de besuttna klasserna skaffat sig oerhörda förråd av skodon, för hela sitt liv framåt i vissa fall tycks det, och det kan icke vara riktigt.

Men detta är saker som gälla vad vi hittills hava. Jag skulle också med några ord vilja dröja vid huru vi skola kunna öka vad vi hava genom import utifrån. Det har uppstått ganska mycket bekynner med anledning av att det stora tonnageavtalet dröjer, och man undrar, om icke detta avtal, som verkligen skulle giva oss både livsmedel och råvaror i stor utsträckning, om det aldrig kommer. Det är ju ett livsvillkor för vårt folk, och folket förväntar, att detta avtal så snart som möjligt verkligen blir klart.

Vi hörde med mycket stor glädje omtalas, att handelsavtal träffats med Danmark och Norge, men det är icke tillräckligt för att tillgodose de behov, som förefinnas. Det är emellertid en importväg, som icke av statsministern berörts, beträffande vilken jag skulle vilja fråga, om icke den också skulle kunna anlitas, och jag har så mycket mera skäl därtill, som jag just i dagens tidningar finner, att en fackman har pekat på densamma. Det är importen från Ryssland och särskilt från Sibirien. Såsom jag ser av Svensk export, har sekreteraren i statens handelskommission framballit, att härifrån finnes mycket att hämta. Han påvisar hurusom från delar av Sibirien över Norra Ishavet det är möjligt att kunna få hem spannmål i stor utsträckning och även en del för industrien nödvändiga varor, såsom koppar, tenn, bly, zink, järn, salt, stenkol och även åtskilliga andra varor. Och en av våra sakkunniga, nämligen konsuln i Arkangelsk Trolle har på förfrågan av Nya Dagligt Allehanda förklarad, att det finnes en annan väg, varpå man från både det europeiska och det asiatiska Ryssland skulle kunna

få en stor mängd spannmål, nämligen från Arkangelsk över Dvina, och det är verkligen på tid att något härvidlag göres. Man säger att det brådskar, om det skall kunna ske.

Det måste beklagas, att svenska regeringen ännu icke har erkänt den nuvarande ryska regeringen — något som till och med Tyskland gjort — varigenom sannolikt handelssvårigheter uppstå. Men jag skulle i alla fall vilja hemställa till regeringen, att den på allvar tager upp dessa av sakkunniga framförda förslag och försöker att å den vägen till vårt land få införa spannmål och andra förnödenheter.

I fråga om arbetslösheten har statsministern förklarat, att allt skulle göras, och det var med stor tillfredsställelse jag fann, att han särskilt pekade på nya stora arbetsföretag, som skulle göras. Men det var en sak, som statsministern icke berörde, och det var en, som var av stor vikt, när det gäller att minska arbetslösheten. Jag menar inskränkning av arbetstiden, så att därigenom ett större antal av arbetare kan stanna kvar vid företagens drift. Nu sker ofta att en stor del arbetare tvingas att lämna arbetet, om den höga arbetstiden för de återstående arbetarna skall vidmakthållas. Detta — kravet på inskränkning av arbetstiden — är också ett krav, som framställts av arbetarna själva och som har deras sympatier i mycket stor utsträckning. Det var med en känsla av bevikelse, som jag icke hörde från statsministern något om denna viktiga sak.

Rörande produktionens stegring var det också en sak, som av herr statsministern icke berördes, och det var frågan om inställandet av vapenövningarna för att därigenom bereda jordbrukarna tillgång till ökade arbetskrafter och därigenom till ökade produktionsmöjligheter. Om man giver åt bönderna det folk, som nu hålles i kasernerna, skulle säkerligen detta betinga åt folket för kommande konsumtionsår ett utomordentligt tillskott i livsmedel.

Statsministern berörde slutligen, att det gäller att få en förståelse hos industriarbetarna för jordbruket, och att denna förståelse vore på väg att växa fram. Jag tror också, att det är så som statsministern i det avseendet sagt. Det är faktiskt, att det håller på att växa fram en mycket stor förståelse för jordbruket hos industriarbetarna. Och jag känner icke en arbetare, som icke längtar efter att själv få bruka ett stycke jord. Därför är jordfrågans lösning en oundgängligen trängande nödvändighet. Om man kunde åt varje familj i detta land, särskilt åt varje arbetare bereda ett verkligt stycke jord, skulle det vara av utomordentligt stor betydelse även för produktionens höjande och tillgodoseendet av livsmedelstillgången inom riket. Det borde regeringen och statsmakterna mera än hittills bekymra sig om och icke låta detta gå bara på enskilt initiativ, vilket huru gott det än må vara, icke är tillräckligt.

I sammanhang med detta skulle jag vilja hemställa, att regeringen är mycket försiktig, när det gäller att nu återigen höja taxan för järnvägsfrakter och järnvägsbiljetter, ty även om det

Ang. huvud-
stadens pro-
viantering
m. m.
(Forts.)

tyckes, att detta icke har något samband med livsmedelsproduktionen och jordbruket, har det dock detta i det avseendet, att en mängd av arbetare, som vilja giva sig ut på landet, delvis hindras därifrån genom de alltför höga biljettprisen, och detta gäller även i närheten av städerna. Jag vill till regeringens övervägande framföra även vad jag här nämnt.

Jag vill också till sist säga det, att vad regeringen nu tänker göra för att lätta det utomordentligt tryckande läget måste göras *synnerligen snart*, så att det icke går så förskräckligt sakta, som det gjort hittills, ty det är verkligen eljest fara å färde.

Herr Lindblad, Ernst: Om jag får fatta statsministerns yttrande såsom ett tecken och varsel om, att regeringen har för avsikt att åsätta maximipris å kött och slaktdjur, och med hänvisning till interpellantens uppfattning härom så vill jag här uttala ett betänksamhetens ord i fråga om den saken, ty jag antager att, så långt vi nu kommit fram på foderåret, varje lantbrukare gör vad som från hans sida är möjligt för att bibehålla sina djur till betesperioden. Skulle det nu komma maximipris på dessa varor, så komme efter min förvissning tillförseln att alldeles totalt avstanna. Det är att märka, att lantbrukarna, när de nu till följd av foderbristen nödgas skaffa sig foder från annat håll — jag menar stråfoder, ty kraftfoder finnes icke att få köpa — få betala alldeles onaturliga pris — 12, 15, ja, ända till 20 öre per kg. för halmen, och jag hörde en hästägare beklaga sig över att han, för att skaffa sig cellulosafoder, måste betala ända till 50 öre per kg. Då förstå vi, att det icke är lantbrukarnas fel, att köttpriset är som det är. Vår erfarenhet från auktionerna på vår sidan är den, att man får betala 1,000 å 1,200 kronor för tämligen små kor, unga kvigor och sådant. Och man får höra pris, som en gammal lantbrukare aldrig kunnat drömma om. Vid kompromissvärdering för mjölkande djur har vid ett tillfälle 1,800 kronor varit genomsnittspriset för 22 djur på en egendom. På auktioner och i öppna marknaden får man betala ända till 4,000 kronor för ett par oxar. När lantbrukarna själva tvingas att betala sådana pris, är det icke att undra på att tillgången på kött är så ringa som den är. Och ett faktum är, att de pris, som nu betalas vid auktioner, just äro framtvingade genom spekulation av slaktare. Men skulle nu priset komma att nedsättas, kan man efter mitt förmenande vara förvissad, att då kommer köttillförseln att alldeles avstanna. Jag tror ändå, att vi i sommar, då man icke slaktar några andra djur än dem som man absolut kan avvara eller genom olycksfall blir tvungen att taga, kommer upp i ett pris av 10 kronor pr kg. kött och kanske däröver. Men det är därför, att det råder verklig brist på slaktdjur, och den stam lantbrukarna lyckats behålla över denna synnerligen svåra vinter, den komma de att sträva att behålla i det längsta för kommande höst och vinter. Så ligger frågan, och därför bör man med den största varsamhet och försiktighet röra vid densamma, ty frågan har sin

naturliga förklaringsgrund, och det är icke så, att lantbrukarna vägra att komma i marknaden med sina varor; de måste helt enkelt gardera sig för kommande tider.

*Ang. huvud-
stadens pro-
viantering
m. m.
(Forts.)*

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran lagutskottets utlåtanden nr 46 och 48.

Föredrogos och hänvisades till första särskilda utskottet Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 286, med förslag till lag angående krigstidsunderstöd åt präster i nyreglerade pastorat samt åt vissa extra ordinarie präster och innehavare av prästerliga emeritlöner; samt

nr 287, angående krigstidstillägg under år 1918 åt biskopen i Luleå stift O. Bergqvist.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 292, angående tillstånd för vissa befattningshavare i ecklesiastikdepartementet att för rätt att åtnjuta ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 293, angående användning för kulturella ändamål av viss del av den svenska Längmanska donationsfondens avkastning; samt

nr 322, angående anslag till täckande av vissa förskott på tilläggsstat för år 1918 under sjunde huvudtiteln.

Föredrogos och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 303, angående ersättning till f. volontären N. J. Andersson i anledning av kroppsskada, ådragen under militär-tjänstgöring.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 304, angående upplåtande till föreningen Svenska Röda Korset av visst område å Djurgården.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts nådiga skrivelse nr 307, med tillkännagivande, att i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln bebådad framställning till riksdagen angående omorganisation av väg- och vattenbyggnadskåren icke kommer att föreläggas riksdagen, beslöts att denna skrivelse skulle överlämnas till statsutskottet.

Justerades fem protokollsutdrag för denna dag, varefter kam-
marens sammanträde avslutades kl. 4,10 e. m.

In fidem
A. v. *Krusens tjerna.*

Onsdagen den 24 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Petersson* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga pro-
positioner:

nr 317, med förslag till stater för lantbruksstyrelsen, statskon-
sulenter och statens fiskeriadministration m. m.;

nr 320, med förslag till förordning med vissa tillfälliga bestäm-
melser i fråga om åstadkommande av skjutsentreprenader;

nr 321, angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år
1918 för fullbordande av vissa spannmålslagerhus och fryshus; samt

nr 327, angående gäldande av ersättning till ledamöterna i ett
vid lantbruksstyrelsens sida ställt lantbruksråd.

Anmäldes och bordlades första kammarens andra tillfälliga ut-
skotts utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion angående skri-
velse till Konungen med begäran om utredning beträffande statens
medverkan till pensionering av kvalificerad arbetskraft vid enskilda
sociala anstalter.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran
bevillningsutskottets betänkande nr 31, jordbruksutskottets utlåtan-
den nr 52—58 samt första kammarens andra tillfälliga utskotts ut-
låtande nr 14.

Herr talmannen yttrade: Jag ber att för kammaren få tillkänna-
giva, att om intet oförutsett mellankommer, hålles i nästa vecka intet
plenum onsdagen den 1 maj, utan diskussionsplenum kommer att
hållas torsdagen den 2 maj, vilket jag redan nu velat tillkänna-
giva, för att utskotten skola kunna därefter anordna sina arbeten.

Föredrogs ånyo bankoutskottets memorial nr 45, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets utlåtande nr 33, angående vidtagande av åtgärder för beredande åt riksdagsmän av rätt till fria resor på statens järnvägar under viss tid.

Ang. gemensam omröstning om rätt för riksdagsmän till fria järnvägresor.

I en inom första kammaren av herrar *von Koch* och *Pers* väckt motion, nr 75, hade hemställts, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte efter skedd utredning och på de villkor, som kunde komma att bestämmas, gå i författning om att riksdagens ledamöter tillhandahölles fribiljetter under en månads tid för resor å statens järnvägar, samt att riksdagen för sådant ändamål ville anslå ett belopp av 10,000 kronor att eventuellt komma till användning jämväl under innevarande år.

Med anledning härav hade utskottet i sitt utlåtande nr 33 hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte

1:o) besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta efter verkställd utredning vidtaga erforderliga åtgärder för tillhandahållande åt riksdagens ledamöter av fribiljetter för resor å statens järnvägar under en månads tid i följd samt på de villkor i övrigt, Kungl. Maj:t enligt i utlåtandet angivna grunder kunde komma att bestämma, och

2:o) till bestridande av kostnaden för ifrågavarande resor dels av förslagsanslaget till riksdags- och revisionskostnader samt kostnader för riksdagens hus anvisa förslagsvis tio tusen kronor att utgå redan innevarande år, dels ock bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att till järnvägsstyrelsen på dess rekvisition av ifrågavarande anslag utanordna erforderliga medel.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade första kammaren avslagit utskottets hemställan, under det att andra kammaren bifallit ett under överläggningen framställt yrkande, att riksdagen måtte anslå ett belopp av 10.000 kronor för tillhandahållande av fribiljetter under en månads tid åt riksdagsmän för resor, då riksdag ej påginge. å statens järnvägar på de villkor, som kunde vardas av Kungl. Maj:t bestämda.

Utskottet hade i nu föredragna memorial, med åberopande av att kamrarna stannat i olika beslut beträffande en statsutgift, för frågans avgörande medelst gemensam omröstning föreslagit voteringsproposition.

Enligt en vid memorialet fogad reservation hade herrar *Hedenstierna*, *Ekman* och *Gustafsson*, friherre *Langenskiöld* samt herrar *Roos* och *Olsson* i Berg inom utskottet uttalat den uppfattning, att frågan icke bort göras till föremål för gemensam omröstning.

Herr Hedenstierna: Herr talman! Då enligt min och övriga reservanternas uppfattning kamrarnas skiljaktiga beslut i den nu föreliggande frågan är av det innehåll, att gemensam votering därom icke kan lagligen äga rum, hemställer jag, att kammaren,

Ang. gemensam omröstning om rätt för riksdagsmän till fria järnvägsresor.

med ogillande av det föreliggande, nu föredragna betänkandet, vilket jag för övrigt anser vara formellt oriktigt avfattat, måtte avslå nämnda betänkande och förklara, att motionen i följd av kamrarnas skiljaktiga beslut må anses hava förfallit.

(Forts.)

Herr Nilson, Karl August: Ja, det är inte gott att inlåta sig på en debatt i denna fråga, då den föregående ärade talaren inte har lämnat något skäl för sin framställning, men utskottets majoritet har icke kunnat se saken på samma sätt som den föregående ärade talaren, utskottets ärade ordförande, utan har sett saken så, att här förelåg ett fall, där det är fullkomligt på sin plats att anställa gemensam votering. Andra kammaren har ju voterat ett bestämt anslag för ett visst, tydligt angivet ändamål, och då första kammaren avslagit ungefär en liknande framställning från utskottet, har utskottets majoritet icke kunnat finna skäl att avstyrka framställningen att låta ärendet gå till gemensam votering. Jag skall därför be, herr talman, att få yrka bifall till utskottets framställning i denna del, tills åtminstone något skäl framlagts, varför det skulle vara omöjligt att ha gemensam votering i den föreliggande frågan.

Herr Trygger: Herr greve och talman, mina herrar! När man läser bankoutskottets memorial, blir man verkligen förvånad över det sätt, varpå detta ärende blivit behandlat. Säsom herrarna veta, har det varit väckt en motion, att riksdagen skulle besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t och hemställa, att Kungl. Maj:t måtte *efter skedd utredning* etc. gå i författning om, att riksdagens ledamöter tillbandahölles fribiljetter under en månads tid för resor å statens järnvägar, samt att riksdagen för sådant ändamål skulle besluta anvisa ett belopp å 10,000 kronor att då eventuellt komma till användning jämväl under innevarande år. Då man läser denna motion, är det väl alldeles uppenbart, att motionärerna ha föreslagit ett anslag å 10,000 kronor endast under förutsättning, att motionärernas första yrkande om en skrivelse skulle ha blivit av riksdagen bifallet. Ifrån utskottet hemställdes det i anledning av förevarande motion, dels att riksdagen skulle besluta en skrivelse på sätt nyss nämndes, och dels att till bestridande av kostnaderna för de resor, som avsågos i den skrivelsen, skulle anslås 10,000 kronor. Man delade upp yrkandet på två punkter, punkten ett och punkten två, men någon skillnad mot vad som förelåg i motionen fanns tydligen icke. Det var följaktligen fortfarande uppenbart, att anslaget förutsatte, att begäran om skrivelsen föranledde ett riksdagens beslut. Emellertid, när saken kom till kamrarna, blev utgången i första kammaren, att utskottets hemställan avslogs. Man skulle kunnat tänka sig, att resultatet i andra kammaren blivit, att utskottets hemställan bifölls, men så skedde icke, utan under den debatt, som uppkom i andra kammaren, gjordes ett yrkande på något helt annat, något som visserligen stod denna sak mycket nära men som var något annat än en skrivelse och

ett, i händelse skrivelsen beslöts, därtill fogat anslag. Andra kammaren beslöt nämligen för sin del att bifalla det gjorda yrkandet, »att riksdagen måtte anslå ett belopp av 10,000 kronor för tillhandahållande av fribiljetter under en månads tid åt riksdagsmän för resor, då riksdag ej pågår, å statens järnvägar på de villkor, som kunna varda av Kungl. Maj:t bestämda. Sålunda, andra kammaren fattade ett beslut över något, som rakt icke hade varit föremål för första kammarens behandling. I denna kammare har varit fråga om att skriva eller icke skriva och att, i händelse skrivelseförslaget bifölls, bifalla ett därtill fogat yrkande om anslag, men i andra kammaren fattades beslut om anslag för ett visst angivet ändamål. Det är väl alldeles uppenbart, att, då man gått så tillväga, det icke kan bliva tal om någon gemensam votering. Första kammarens beslut och andra kammarens beslut stå för resten icke i någon motsättning till varandra, ty även den, som avslagit skrivelseförslaget och det under den förutsättningen begärda anslaget, kan ju möjligen vilja vara med om ett anslag utan att vilja skriva om föregående utredning. Vad jag nu anfört angående ärendets behandling är tillräckligt för kammaren att vägra en gemensam votering. Ja, det är en plikt för första kammaren att vägra gemensam votering, ty det måste vi väl hålla fast vid i riksdagen, att den fråga, som blir föremål för gemensam votering, skall på ett tidigare stadium ha varit föremål för ett beslut av båda kamrarna.

Ang. gemensam omröstning om rätt för riksdagsmän till fria järnvägsresor.
(Forts.)

Men det finns ett ytterligare skäl, varför gemensam votering här icke kan ifrågakomma. Även om, i stället för att fatta detta felaktiga beslut, andra kammaren t. ex. hade bifallit en utskottets hemställan, som kunnat, formellt sett, bli föremål för gemensam votering, skulle jag i allt fall ha yrkat på, att första kammaren måtte vägra gemensam votering och det på det skäl, som anfördes, när frågan förra gången var före här i kammaren. Skälet var, att det enligt min mening strider mot grundlagen att tillerkänna riksdagens ledamöter såsom sådana någon förmån utöver vad grundlagen tillägger dem.

Herr greve och talman! Jag yrkar att kammaren måtte förkasta bankoutskottets förevarande voteringsproposition och sålunda därmed uttala, att denna fråga icke kan vara föremål för gemensam votering.

Herr Pers: Då jag undertecknat den motion, som givit anledning till den här konflikten, skall jag be att få säga några ord.

Herr Trygger har vid ett föregående tillfälle liksom nu velat hävda, att det föreslagna anslaget till riksdagsmäns resor skulle strida mot grundlagen, och han anförde vid föregående tillfälle den parallell, som låg uti bestämmelsen om de två fria riksdagsresorna, som tillkom förra året. Jag vill emellertid begagna tillfället och säga, att det icke har varit motionärernas mening, icke min och jag tror ej heller min medmotionärs, att det här skulle vara en förmån för riksdagsmännen, utan förslaget avser att sätta

Ang. gemensam omröstning om rätt för riksdagsmän till fria järnvägsresor.

(Forts.)

riksdagsmännen bättre i tillfälle att uppfylla sitt riksdagsmannauppslag; och det har också uttalats i motionen. Det har en ganska klar förebild i ett par föregående beslut av riksdagens kamrar, som jag vill erinra om, och det ena är tilldelandet åt riksdagens ledamöter av det stora verket »Sveriges land och folk», och det andra är tilldelandet åt de riksdagsmän, som vilja ha det, av Svensk författningssamling; men i synnerhet utdelandet av boken »Sveriges land och folk» har en alldeles tydligt framträdande likhet med vad som föreslås i motionen. Båda delarna avse icke någon nämnvärd förmån för riksdagsmännen utan framförallt att sätta riksdagsmännen i tillfälle att lära känna Sverige, att hjälpa dem att få förutsättningar att fullgöra sitt uppslag. Nu har herr Trygger liksom vid ett föregående tillfälle uttalat sig mot det här även av andra grunder, och han begagnar den möjlighet, som finnes till en avvikande tolkning här. Det har blivit så, att realitetsfrågan har fått skymmas undan av det formella uti saken. Det är ju intet att göra åt det, utan jag föreställer mig att kammaren följer herr Trygger, men jag har velat säga denna min mening, ty det är ju möjligt, att frågan tages upp ytterligare, och då har jag velat påpeka, att jag absolut inte tänkt mig, att det skulle vara någon förmån för riksdagsmännen, utan en anordning för att sätta riksdagens ledamöter bättre i tillfälle att fullgöra sitt viktiga uppslag.

Herr Wickman: Herr talman, mina herrar! Utskottets ärade ordförande framhöll såsom skäl för reservanternas uppfattning och för avslag å voteringspropositionen, att den vore formellt oriktigt avfattad. Jag förmodar, att han kommer att utveckla detta vidare sedan, och jag förmodar, att han gjorde detta påstående därför, att man för detta särskilda fall i bankoutskottet ställt ett andrakammarbeslut såsom ja-proposition, och följaktligen vore detta en formell oriktighet gentemot gammal praxis, vilket ock blivit erkänt. Men utskottets majoritet har ansett, att voteringspropositionen borde avfattas så, att det där beslutet det verkligen gällde att votera om, i detta fall borde ställas såsom ja-proposition. Den ärade talaren på Stockholmsbanken rörde vid voteringspropositionen och frågade, hur det skulle ha varit, om utskottets hemställan av andra kammaren bifallits i överensstämmelse med motionens lydelse och första kammar en avslagit den, d. v. s. att andra kammaren hade fattat beslut i enlighet med utskottets då gjorda hemställan. Då hade ju skrivelseförslaget legat med såsom bifallet av båda kamrarna för en sådan anordning. Då hade utskottet självfallet måst låta saken förfalla. Och däri ger jag den ärade talaren rätt. Nu ligger emellertid frågan på annat vis. Om skrivelseförslaget hade bifallits av första kammaren, men avslagits av andra kammaren, så förelåg i andra kammaren ej något tillstyrkande av bankoutskottets första hemställan, utan det hade blivit ett särskilt beslut, som endast gått ut på ett anslag. Och jag vill i detta fall uttala min uppfattning i enlighet med majoritetens i utskottet mening att härmed är skrivelseförslaget ur vä-

gen. Här gäller det ett direkt anslag, och ett direkt anslag kan genom voteringsproposition bifallas. Jag vill också erinra, att motionärerna yrkat, dels ett anslag på 10,000 kronor, som avsåg skola utgå för detta år, dels en skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning för fortsättningen. Det är sålunda två linjer, som i motionen avses. Sålunda skulle, även utan att någon utredning förelåg, riksdagen kunnat bifalla ett anslag på tiotusen kronor för i år, och ett kommande år skulle regeringen kunnat komma med ett förslag för att visa vilket anslag, som eventuellt kunde behövas. Det föreligger sålunda från motionärerna två framställningar nämligen dels om anslag för i år och dels om utredning för den kommande tiden. Det är ur dessa synpunkter mina herrar, som vi inom utskottets majoritet ansett, att det är rätt, att, när det gäller en direkt anslagsfråga, som det skall voterats om, andra kammarens beslut lägges till grund för voteringspropositionen.

Aug. gemensam omröstning om rätt för riksdagsmän till fria järnvägsresor.
(Forts.)

Den siste ärade talarens åsikt, beträffande förmaner för riksdagsmännen, vilkas beviljande i denna ordning den ärade talaren på Stockholmsbanken ansåg vara stridande mot grundlagen, ha vi frånträtt flera gånger till och med i första kammaren. Jag erinrar om det beslut, som fattades om förmanerna på riksdagsrestaurangen för riksdagsmännen. Det är ju en förman, som mera gynnar riksdagsmännen än en resa, ty resan avser icke förtäring utan endast en biljett, och på den tjäna vi intet. Sålunda har riksdagen tidigare frånträtt den av herr Trygger förfäktade grundsatsen. Jag anser att den ärade talaren på Stockholmsbanken bort hävda denna grundsats vid det tillfälle, när det var fråga om riksdagsrestaurangen, men då sade han såvitt jag vet, ingenting. Detta utgör för mig ytterligare ett skäl till att anse att nu föreliggande voteringsproposition skall av riksdagen bifallas.

Det är dessa skäl, som för oss i bankoutskottet legat till grund för att framlägga denna voteringsproposition, och jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman, Johan Emilson: Herr talman! Ehuru jag för egen del skulle önskat själva frågan framförd för vilken jag talat i kammaren anser jag dock ej med lag och rätt överensstämmande och den löses genom gemensam votering. Detta på grund av att två olika yrkanden stå mot varandra. Jag anser det ej heller vara lämpligt, att en fråga som denna, varom man har olika åsikter, skall lösas på ett sätt, om vars riktighet man har det ringaste tvivel, utan frågan torde hellre få komma igen ett annat år och får då läggas i en sådan form, att den kan lösas på ett fullt korrekt sätt. Så långt är jag ense med den ärade talaren på Stockholmsbanken, som nyss yttrade sig.

Då han emellertid som vidare skäl anförde, att denna fråga icke kunde lösas på det sätt, som föreslagits, enär den vore stridande mot grundlagen, så är jag av olika tanke mot honom. Jag må säga, att det förvånar mig om detta skulle vara en grundlags-

Ang. gemensam omröstning om rätt för riksdagsmän till fria järnvägsresor.

(Forts.)

fråga, då motionen är på förslag av respektive talmän och i enlighet med ett av riksdagens båda kamrar enhälligt fattat beslut hänvisad till behandling av bankoutskottet. Det hade väl varit skäl, att den, som varit av olika tanke, hade yrkat, att den icke skulle komma till bankoutskottet utan till konstitutionsutskottet. Detta är ett tecken till att kammaren icke har delat denna mening, att denna fråga på något sätt kunde beröra grundlagen.

Herr Trygger: Med anledning av vad en ledamot i utskottet, herr Wickman, yttrat ber jag få säga, att om man förfarit riktigt i andra kammaren, har det varit alldeles påtagligt, att någon gemensam votering här icke kunnat komma i fråga. Däri har herr Wickman således alldeles rätt, att om andra kammaren tagit utskottets hemställan och första kammaren förkastat den, hade skrivelseförslaget fallit och därmed anslagsfrågan utan vidare. Då hade saken varit alldeles uppenbar.

Vad sedermera angår det andra skälet, som jag anförde utom det bristfulla sätt, varpå ärendet blivit behandlat, har man gjort gällande, att det icke vore någon förmån för riksdagsmännen, om de finge denna ersättning för en månads resor, ty det skedde för att bereda dem en ökad möjlighet att fullgöra sitt uppdrag. Man har jämfört detta fall med andra saker, andra fördelar, som riksdagsmännen skulle åtnjuta. I dag har man talat om, att de fått vissa publikationer, rätt att få svensk författningssamling o. s. v. och att riksdagsmännen beretts tillfälle att för en billig penning under förra riksdagen få mat i riksdagsrestaurangen. Vid tidigare tillfällen har man talat om tidningar och klubblokaler etc., men detta är väl icke jämförbart. Det enda som är jämförligt är fallet med matserveringen. Nu sade herr Wickman, att i den frågan opponerade jag mig icke. Jag vill tala om, att den frågan icke varit före i kammaren, och kammaren har alltså ej fattat något beslut i den saken. Däremot har den varit före i talmanskonferensen, och jag ber få tala om, att jag satte mig emot förslaget. Jag ansåg, att det icke var riktigt. Det är visserligen sant, att en ledamot här i kammaren haft ett yttrande om, såvitt jag erinrar mig, att man berett riksdagsmännen möjlighet att för ett rampris få äta på restaurangen, men som sagt jag kan icke erinra mig, att frågan varit föremål för något kammarens beslut. Men därmed må vara hur som helst! Det är felaktigt. Har kammaren verkligen fattat ett sådant beslut, var det orätt handlat; men om man i en viss situation, som av många betecknades såsom synnerligen ömmande, gör ett fel, är detta naturligtvis icke något skäl, varför man skall fortsätta på den vägen, utan man bör tvärtom upphöra därmed så snart som möjligt.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Nilson, Karl August: Herr talman! Av de två skäl, som den ärade talaren på Stockholmsbanken anförde, var det om den konstitutionella sidan av saken det mest vägande, men genom

herr Ekmans inlägg har det motbevisats. Det är ju så, att detta ärende först varit hänvisat till statsutskottet, men därifrån återlämnats till kamrarna och sålunda blivit föremål för talmanskonferensens behandling samt därefter genom kamrarnas samstämmiga beslut hänvisats till bankoutskottet. Därmed har blivit ådagalagt, att den konstitutionella sidan av saken knappast kan i detta fall debatteras, ty det har ju i många instanser blivit fastslaget, att detta icke är en konstitutionell fråga, utan en fråga av allmän art. Men då herr Trygger alldeles särskilt fotat sitt avslagsyrkande på andra kammarens »formellt felaktiga beslut», så måste jag mot en sådan beteckning inlägga en bestämd gensaga; ty jag vet ej, om vi här i denna kammare ha rätt att döma andra kammarens åtgärder. Jag förmodar, att den åtgärden att under debatten framställa ett från utskottets något avvikande förslag, som sedan av kammaren antages, ej är något ovanligt, utan lär ha förekommit vid många andra tillfällen, och jag kan ej tänka mig, att det kan anses vara ett formellt felaktigt beslut, utan ett beslut, som kammaren hade full rätt att på grund av den föreliggande utskottsbehandlingen fatta. Och om andra kammaren hade denna fulla rätt att fatta sådant beslut och det alltså ej är formellt felaktigt, då förstår jag ej heller, hur detta skäl kan framställas som grund för ett avslagsyrkande om gemensam votering. Om alltså andra kammarens beslut har fog för sig så är det också utskottets rätt och skyldighet att hemställa om gemensam votering, till vilken hemställan jag ytterligare ber att få yrka bifall.

Ang. gemensam omröstning om rätt för riksdagsmän till fria järnvägsresor.
(Forts.)

Herr Wickman: Herr talman! Endast ett par ord till replik mot den ärade talaren på Stockholmsbanken i fråga om vad han sade angående matserveringen. Det är alldeles uppenbart, att det av honom åsyftade tillfället gällde ett initiativ av riksgäldsfullmäktige och ej något kammarens beslut, men vad jag syftade på var 1914 års beslut. Riksgäldsfullmäktige hade bestämt vad priset skulle vara på restaurangen, och då restauranginnehavarskan icke kunde låta sig nöja med det bestämda priset, så gingo fullmäktige, i stället för att höja det, in till bankoutskottet och gjorde hemställan om ett anslag till såväl restauranginnehavarskan som serveringsflickorna, och jag erinrar om, att det var en ganska lång debatt här i kammaren om detta spörsmål. Emellertid biföllo dock kamrarna förslaget. Följaktligen var detta ett beslut om en direkt fördel för riksdagsmännen, nämligen att de icke skulle behöva betala en 75- eller 50-öring mera för maten, om jag ej missminner mig erhöilo serveringsflickorna kronor 100 var, även detta en fördel, så att gästerna i viss mån befriades för drickspenningar. Ja, mina herrar, var detta ej en förmån för riksdagsmännen likaså god som en järnvägsbiljett för en riksdagsresa?

Herr Trygger: Ja, jag får erkänna, att jag ej riktigt erinrar mig detta fall, men var det ej fråga om — jag ber om ursäkt för att jag är så okunnig om saken — att ersätta en förlust för den,

Ang. gemensam omröstning om rätt för riksdagsmän till fria järnvägsresor.

(Forts.)

som hade restaurangen? Var ej huvudsynpunkten denna och ej att bereda riksdagsmännen en förmån? Men hur som helst, det var mycket olämpligt, om meningen var den sistnämnda. Men därav får ej skapas något prejudikat.

En ärad talare på Värmlandsbänken sade, att mitt huvudargument var den formella bristen i ärendets behandling. Nej, mitt huvudargument var, att saken är grundlagsvidrig, men å andra sidan tog jag också upp det formella skälet som förut framfördes. Vad det beträffar, att vi icke skulle vara berättigade att sätta oss till doms över andra kammarens handlingssätt, instämmer jag till fullo i den ärade talarens yttrande, och det finnes icke ett spår till avsikt hos mig att här sätta mig till doms över vad andra kammaren gjort i detta fall. Däremot måste jag ovillkorligen anse mig och övriga ledamöter av denna kammare berättigade att sätta oss till doms över vad vi skola göra själva. Om andra kammaren handlat på ett visst sätt, så är det andra kammarens sak, men det är vår plikt här i kammaren att, om en fråga enligt vår mening icke har grundlagsenligt behandlats i andra kammaren, upprätthålla grundlagen. Det gör man i detta fall genom att vägra gemensam votering.

Herr Alkman: Ja, jag delar fullkomligt herr Tryggers uppfattning, att vi ej böra sätta oss till doms över andra kammaren, men jag undrar, om vi ej genom att på konstitutionella grunder underkänna voteringspropositionen sätta oss till doms icke blott över andra kammarens utan över riksdagens behandlingssätt av detta ärende. Är det så, att de konstitutionella betänkligheter, som herr Trygger gjorde gällande, äro riktiga, då synes det vara givet, att detta ärende skulle hava beretts av konstitutionsutskottet och ej av något annat utskott. Då har riksdagen handlat orätt däri, att detta ärende ej fått undergå sådan beredning, som det grundlagsenligt skall undergå. En sådan beredning är under denna förutsättning ej gjord. Jag tycker, att detta är ett förhållande som tillräckligt visar att de konstitutionella betänkligheter, som här ha framhållits, säkerligen äro mycket svagt grundade.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Endast några få ord. Jag ber att få säga, att man kan vara tveksam om det ändamål, vartill den ursprungliga motionen syftade. Man kan ock vara tveksam om, huruvida, därest andra kammaren fattat beslut på grundval av bankoutskottets tidigare hemställan, gemensam votering då kunnat anställas eller ej. Man kan också vara tveksam om, huruvida andra kammarens förfaringssätt i alla avseenden varit fullt grundlagsenligt. Men som frågan nu föreligger vill jag säga, att ett beslut i enlighet med herr Tryggers yrkande måste anses innebära en begränsning av det gemensamma voteringsinstitutet, en begränsning, till vilken jag ej känner något motstycke. Och jag tror, att kammaren gör väl i att ej gilla herr Tryggers uppfattning. Då det nu gäller att pröva frågan sådan den föreligger, efter de be-

slut, som faktiskt blivit av kamrarna fattade, kan jag ej se annat än att grundlagen ålägger kamrarna att gå till gemensam votering om den föreliggande punkten.

Ang. gemensam omröstning om rätt för riksdagsmän till fria järnvägsresor.

(Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å föreliggande memorial yrkats, dels att utskottets däri framställda förslag skulle godkännas, dels ock att ifrågavarande förslag skulle avslås.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på avslag vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår bankoutskottets i memorial nr 45 framställda förslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes ifrågavarande förslag.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 36.

Herr statsrådet *Schotte* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 305, angående anslag för en statens kraftstation vid Motala samt för förberedande åtgärder för Vänerens reglering;

nr 306, angående statens deltagande i kostnaden för reglering av vissa till Dalälvens vattensystem hörande sjöar;

nr 309, med förslag till lag om ändrad lydelse av 49 § i strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914;

nr 310, med förslag till lag om ändrad lydelse av 33 § i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes den 23 oktober 1914; samt

nr 331, med förslag till lag om fri rättegång m. m.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, i anledning av väckta motioner om vidtagande av åtgärder för åstadkommande av förbättrad sedlig och andlig vård för den värnpliktiga ungdomen m. m.

Om förbättrad andlig vård för värnpliktiga m. m.

Om förbättrad
andlig vård
för värnplik-
tiga m. m.
(Forts.)

Med föranledande av ifrågakvarande inom första kammaren väckta motioner, nr 9, av herr *Gullberg*, och nr 53, av herr *Meurling*, hade utskottet i nu föredragna utlåtande på återopade skäl hemställt, att första kammaren måtte för sin del besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning av frågan om förbättrad andlig och sedlig vård för den värnpliktiga ungdomen samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservation hade anförts av herr *Oscar Olsson*, vilken ansett, att utskottets utlåtande bort hava viss i reservationen angiven lydelse.

Herr *Olsson*, *Oscar*: Herr talman! Jag är litet nyfiken att se, huruvida riksdagens första kammare, när det gäller den sedliga och andliga vården av den värnpliktiga ungdomen, skall liksom utskottet i första hand se på de kyrkliga intressena eller i likhet med min reservation lägga uteslutande vikt vid den värnpliktiga ungdomens och försvarets intressen. Det har ju här i kammaren under denna riksdag framkommit motioner, i vilka den stora råhet har påtalats, som skulle medfölja det militära livet under den värnpliktiga ungdomens fullgörande av sin tjänstgöring. Från militärt sakkunnigt håll har opponerats mot, att militärlivet skulle vara förenat med ett förråande inflytande på den värnpliktiga ungdomen, såsom det påståtts i dessa motioner. Jag har ingenting emot att i viss mån göra ett medgivande åt de militära myndigheterna i det fallet — så pass långt, att också jag känner mig rätt så övertygad om, att de yttre raa uttrycken säkerligen icke äro bevis för en djupare sedlig depravation — men å andra sidan tror jag ej heller, att man från militärt håll skall våga på allvar hävda någon sorts höjande och förädlande inflytande av militärlivet på våra lägerplatser.

Det torde nog från intresserat håll i det avseendet medgivas, att det hade varit bättre, om någonting hade kunnat göras i stil med talet om fälthögskolan, som var ganska allmänt hört, då det gällde värnpliktens utsträckande bortåt ett helt år. Nu undrar jag emellertid, om kammaren verkligen inbillar sig, att denna fälthögskola skulle vara avhängig av litet-fler regementspastorer eller en mera ståtligt utbildad fältprästhierarki. Jag tror nu ej, att det är så värst mycket att vinna på den vägen. För övrigt gäller det här en sak, vilken nog står i samband med denna och vilken torde vara minst lika betydelsefull ur försvarsintressets synpunkt som den ofta påtalade råhet, som följer med militärlivet, och det är den känsla av otrevnad och olust vid detta militärliv, som jämt och ständigt gör sig gällande. Det är alldeles oemot-sägligt, att stora mängder även försvarsintresserad värnpliktig ungdom, som med de allra bästa föresatser gå att fullgöra sin värnplikt, när de komma därifrån ha fått en leda för allt vad militärliv heter, som ej på något sätt kan anses vara till gagn

för vårt försvar och dess intressen. Försvarsolusten får nog åtskilliga bidrag just i denna otrevnadskänsla, som blir följden av den andliga slöhet, som militärlivet, sådant det nu är anordnat för den värnpliktiga ungdomen, nödvändigt för med sig. När jag har talat med värnpliktig ungdom, med kamrater, som gått ut med de allra bästa föresatser, talat med dem om vad de tycka om militärlivet, vad de tycka om sin tjänstgöring, så ha de ej använt uttrycket *andlig* slöhet utan i allmänhet *djurisk* slöhet som det adekvata uttrycket för den olustkänsla, som har bemäktigat sig dem efter någon längre tids vistelse på lägerplatsen. Jag tror ej alls, att det är omöjligt att ordna förhållandena på ett sådant sätt, att denna allmänna olust och otrevnadskänsla på lägerplatserna kan om ej försvinna så dock i väsentlig mån motarbetas, men jag tror ej, att det är lämpligt att rekommendera mot denna vantrevnadskänsla litet mera regementspastorer som den uppmuntrande utsikten för höjandet av trevnaden. Jag tror ej ens, att det duger att ordinera fördelningspastorer och fältprostar som högre grader av regementspastorerna. Det är nog andra saker, som skola till, om det skall bli någon högre grad av trevnad av för manskapet på dess fritid under värnpliktsövningarna. Det är nog, det erkänner jag, eller det kan åtminstone vara av en viss betydelse att överlämna sin andliga vård åt en regementspastor, men jag tror att effekten blir bra mycket större, ifall det ordnas på det sätt, att tillfällen givas för den värnpliktiga ungdomen att taga den andliga vården i egna händer genom egen medverkan och eget arbete. Det är en sådan organisation vi behöva, en organisation, som kan väcka och tillvarata den värnpliktiga ungdomens intresse för ett intensivare andligt liv på lägerplatserna under den tid, som ej upptages av övningarna. Det är detta andliga liv, som jag ej tror lämpligen skall koncentreras hos regementspastorer eller hos prästerskapet över huvud taget.

Jag skulle tro, att dessa försvarsintressen tillgodoses på bra mycket bättre sätt, om bland manskapet och befälet utses kommitteer för kompanier, regementen och andra trupperheter och de få ta hand om saken, få till uppgift att anordna föreläsningar, konserter och förströelser över huvud taget, men dessutom också öppna tillfälle för frivilliga sammanslutningar bland manskapet till studiecirklar, umgängesklubbar, diskussionsföreningar o. s. v. Den organisation, som behöves för utvecklandet härav, kan ha ett av sina stöd i soldathemmen, men ej sadana soldathem som de nuvarande, som äro ett utslag av den privata välgörenheten, utan soldathem, som bli en statens, en det allmännas angelägenhet. Den organisationen tror jag ej heller skall göras sådan, att föreståndarskapet eller ledningen av den givet blir förenad med en prästsyssla. Jag har ingenting emot att, om en regementspastor kan befinnas vara den lämpligaste personen att stå i spetsen för organisationen, han får stå i spetsen för densamma, men då skall han göra det på grund av sin skicklighet, ej på grund av självskripenhet.

Om förbättrad
andlig vård
för värnplik-
tiga m. m.
(Forts.)

*Om förbättrad
andlig vård
för värnplik-
tiga m. m.
(Forts.)*

Den stora skillnaden mellan utskottet och mig i detta avseende är således den, att när jag vill ha en utredning beträffande hela den andliga vården för den värnpliktiga ungdomen, så lägger jag den religiösa vården in som en lät vara viktig del i den andliga vården, under det att utskottet fäster huvudvikten vid den religiösa vården och skjuter undan det allmänna bildningsintresset, den allmänna andliga vården som en bisak därinom. Vad nu den religiösa vården beträffar, så är det ej min mening att på något sätt underkänna dess betydelse och få den bort från lägerplatserna. Den skall ha sin plats, men den skall ej heller ha mer. Den skall finnas där, och den skall utövas på bästa och effektivaste sätt; det får utredningen också taga hand om. Jag tror däremot alldeles icke såsom utskottet, att statskyrkopräster i det hänseendet, när det gäller den religiösa vården, stå på ett underbart högre plan jämfört med t. ex. frikyrkopräster. Jag är således icke alls benägen att skriva under vad utskottet i det fallet säger, nämligen att frikyrkopräster skola komma i åtanke endast där behov förefinnes. Ja, när förefinnes behov enligt utskottets mening? Då statskyrkopräster icke räcka till? Jag tror icke, att det är på detta sätt, som denna rekryteringsfråga skall avgöras, utan på så sätt, att de personer, som visa sig lämpliga att hava hand om den religiösa vården på lägerplatserna, oavsett om de äro statskyrkliga eller frikyrkliga, skola hava samma rätt att tävla om befattningen. Jag tror, att man på detta sätt tillgodoser den religiösa vården bra mycket säkrare — åtminstone är icke min erfarenhet den, att statskyrkans prästerskap har något starkare grepp i befolkningslagren än de frikyrkliga. Vad sedan den högre bildningen beträffar, studentexamen och den teologiska examen, så kan jag icke förstå, att denna s. k. högre bildning på ett område, som rör den religiösa vården, har med denna sak att göra. Skola vi tala om den religiösa vården, så skola vi tala om den och icke på något sätt privilegiera den teologiska bildningen framför den frikyrkliga.

Utskottets och reservantens förslag utgå således ifrån olika synpunkter. Där utskottet vill hava en huvudsakligen kyrklig organisation med — för allt i världen — litet soldathjälpsverksamhet vid sidan om, så vill reservanten hava en organisation, som helt och fullt tillvaratager den andliga vården, en bildningsorganisation för våra värnpliktiga, som kan göra allvar av det gamla talet om värnpliktstiden som en fälthögskola.

Då jag, herr talman, anser, att detta är att tillgodose intressena för den värnpliktiga ungdomen och för försvaret på ett verkligt sätt, ett sätt, som är bra mycket effektivare än det utskottets majoritet kommit till i sin motivering, ber jag, herr talman, få yrka bifall till min reservation.

Herr Meurling: Då man haft tillfälle att umgås med folket i bygderna, har man fått rikliga tillfällen att erfara, vilken oro och sorg det väcker hos många föräldrar, som sökt att uppfostra

sina barn så väl som möjligt och så långt som möjligt avhålla dem ifrån dåligt sällskap, att dessa barn skola kastas ut, under ett helt år, i ett krigsliv, där de ideligen få se och höra kamraternas råhet och förvildning utan att någon motvikt erbjudes dem genom någon, som ägnar dem en sedlig och kristlig omvårdnad. Många föräldrar känna detta såsom ett vida större offer för försvaret än de utgifter de få vidkännas och saknaden av de ungas arbetskraft. Utskottet är därför värt all tacksamhet för det välvilliga utlåtandet.

*Om förbättrad
andlig vård
för värnplik-
tiga m. m.
(Forts.)*

Det är endast emot ett stycke i utskottets utlåtande, som jag vill göra en liten anmärkning eller åtminstone önskar ett förtydligande av. Det är det stycke på sid. 8, som lyder sålunda: »I styrelsen för soldathem böra vederbörande regements- eller kårchef, en eller flera officerare och underofficerare samt regementspastor och ett antal representanter för manskapet äga säte och stämma.»

Nu är det som bekant så, att soldathemmen ofta äro anordnade genom frivilliga gåvor, och då synes det mig, att givarne böra få bestämma, vilka som skola hava säte och stämma i styrelsen för dessa soldathem. Är det så, att det blir självskrivna ledamöter i styrelsen, så kan det lätt uppstå konflikt emellan dem och de övriga, något som snarare försvagar än förstärker soldathemmens verksamhet. Det vore därför väl, om det på något sätt kunde förtydligas, att detta lilla stycke endast gäller sådana soldathem, som äro anordnade av staten, och jag hoppas, att utskottets ärade ordförande kan göra något förtydligande i den vägen.

En regementspastor — om han, såsom utskottet önskar, är en dugande och för sin uppgift intresserad man — skall nog på soldathemmet utöva ett hälsosamt inflytande och detta kanske ännu bättre, om han står utanför, än om han skulle vara en självskrivna ledamot av styrelsen. Är han en sådan dugande man, så blir han nog kallad till hjälp och stöd för soldathemmet på frivillig väg.

Vad nu reservanten beträffar, så angiver han i sin reservation, att han anser kurser och föreläsningar, aftonunderhållningar, konserter, idrottsövningar, kamratfester o. s. v. utöva ett bättre inflytande, än en religiös omvårdnad, och hans yttrande bekräftar, att detta var hans tanke. Jag tror icke, att detta håller streck. Jag har själv vapenövats såsom student ibland idel studenter, och jag måste bekänna, att råheten och vildheten, som på fristunderna tog sig uttryck ibland dem, icke var mindre än hos de obildade. Endast en del av dem utgjorde därvidlag ett avgjort undantag: Det var de, på vilka kristendomen hade fått utöva sin makt. De skilde sig fullständigt ifrån de andra, när dessa började sitt vederstyggliga liv.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag och hoppas, som sagt, att ett förtydligande sker av utskottets ordförande i den punkt. Jag anför.

Herr Gullberg: Herr talman! Jag är tacksam för den
Första kammarens protokoll 1918. Nr 26.

Om förbättrad
andlig vård
för värnplik-
tiga m. m.
(Forts.)

välvilliga behandling, som första tillfälliga utskottet ägnat de motioner, som framkommit i avseende å den sak det här är fråga om. Det är glädjande att se, att utskottet varit enigt i sitt slutyrkande. Det finnes visserligen en reservation, men även reservationens kläm är lika med utskottsmajoritetens. Alltså önskar utskottet i sin helhet, att det må bli en utredning om förbättrad andlig och sedlig vård för den värnpliktiga ungdomen.

Då jag ändå har begärt ordet, har jag gjort det för att säga, att jag icke är fullt nöjd med motiveringen, vare sig den, som förekommer i majoritetens uttalande, eller den, som förekommer i reservantens.

Då t. ex. på sid. 6 i utskottets utlåtande säges, att regementspastorsinstitutionen borde inpassas i den ecklesiastiska organisationen, så är jag icke av den meningen, utan jag anser, att denna regementspastorsinstitution borde vara fristående från den ecklesiastiska organisationen i allmänhet. Jag tror, att det skulle vara hälsosamt, om den hade en egen inspektion och en självständig verksamhet utan något samband med det ecklesiastiska för övrigt.

Då det vidare, med avseende på mitt förslag, att även de frikyrkliga borde kunna ifrågakomma såsom regementspastorer, i utlåtandet säges, att detta lämpligast skulle kunna tillgodoses på så sätt att dispens söktes och beviljades från den eller de akademiska examina, som saknades, förstår jag icke riktigt detta uttalande. Om meningen skulle vara den, att frikyrkliga predikanter, som sökte en sådan plats, skulle söka dispens för att bli präster inom statskyrkan, stöter detta ju på alldeles orimliga svårigheter. Vi hava t. ex. här i landet det stora baptistsamfundet med en utmärkt skolad kår av lärare; men om det skulle krävas, att de skulle söka dispens för att bli präster i statskyrkan för att därigenom möjligen erhålla en regementspastorsanställning, så möter det ifrån deras sida alldeles säkert ett kompakt motstånd. Inom metodistkyrkan hava vi ju också en högt aktad, begåvad och kunskapsrik lärarekår och likaså inom svenska missionsförbundet, och de ha alldeles säkert samma uppfattning härom.

Skulle detta uttalande däremot betyda, att dispens skulle sökas för erhållande av denna anställning, som ju icke alls har att bestålla med församlingsvärderna eller med en församlings skötsel, ja, då hade detta bort uttryckas något tydligare.

Även i reservantens motivering förekommer sådant, som jag icke heller kan giva mitt erkännande. Han säger nämligen, att de missförhållanden, som äro rådande i det militära kasernlivet, icke ens skulle kunna tagas bort genom en bättre religiös omvårdnad. Min tanke är nu, att det brister kolossalt på detta område. En bättre religiös vård skulle alldeles säkert hava med sig ett gott och förädlande inflytande på den kasernerade ungdomen.

Jag kan således icke godkänna dessa motiveringar, men är däremot överens med såväl reservantens som majoritetens kläm och yr-

kar bifall till desamma, och jag hoppas att de synpunkter, som jag här framfört, vid en blivande utredning må bliva beaktade.

Jag vill därför inskränka mig till att hemställa om en skrivelse till Konungen angående verkställande av utredning ifråga om förbättrad andlig och sedlig vård för den värnpliktiga ungdomen samt framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen må föranleda.

*Om förbättrad
andlig vård
för värnplik-
tiga m. m.*

(Forts.)

Herr Olsson, Oscar: Ja, jag tycker, att motionären var något kinkig, då han, på de av honom framlagda grunderna, icke vågade gå med på min motivering, därför att jag hade sagt, att den religiösa omvårdnaden icke enbart kunde betyda så värst mycket för ungdomens förbättring i andligt och sedligt hänseende. Det framgår emellertid alldeles otvetydigt ur sammanhanget, att det jag menade är, att *enbart* den religiösa vården icke alltid har så kraftig verkan. Följaktligen synes det mig ändå, av motionärens anförande att döma, som om han skulle kunna vara tämligen ense med mig om att den skiljaktighet, som konstaterades, beror på ett missförstånd vid läsningen av min motivering, ett missförstånd, som, för allt i världen, väl kan förklaras av den bristfällighet i uttryckssätt, som reservationen kan lida av.

Då herr Meurling vittnar om att studenterna på hans tid voro lika råa och förvildade som bonde- och arbetareungdomen, tvivlar jag icke alls på den saken. Tvärtom, det tror jag visst. Det är icke heller min mening, att icke studentbeväringarna behöva andlig vård på samma sätt som alla andra. Det är ganska naturligt, att även studentbeväringarna, när de icke hava tillfälle att tillfredsställa sina andliga intressen, kunna förfalla, men jag undrar, om dessa studentbeväringar skulle varit hjälpta, ifall de gått till prästen och försökt få sina andliga intressen tillgodosedda hos honom. Jag skulle knappast tro det.

Herr Meurling anför, beträffande studentbeväringarna, att de stå på samma nivå som den övriga värnpliktiga ungdomen. Detta kan således icke i någon mån förringa kravet jag framställt på att en organisation skapas, som verkligen kan räcka till att tillgodose de andliga intressena hos den värnpliktiga ungdomen.

Herr Borell: Herr greve och talman, mina herrar! Jag ber till en början få framhålla, att det enligt min mening är synnerligen viktigt, att denna fråga, som länge stått på dagordningen, snarast möjligt får en tillfredsställande lösning. Med den ökade tjänstgöringstiden för de värnpliktiga är det givet, att nya anordningar krävas, och det är också med full rätt, som de båda motionärerna framhålla att de nuvarande anordningar för de värnpliktiges religiösa och sedliga vård och fostran långt ifrån äro tillfredsställande. Båda motionärerna äro också ense om den väg, man bör gå. Det råder ingen meningsskiljaktighet dem emellan om att den nödvändigaste förutsättningen för att ernå bättre förhållande uti ifrågavarande hänseende är en organisation och en utveckling av den militär-

Om förbättrad
andlig vård
för värnplik-
tiga m. m.
(Forts.)

prästerliga institutionen. Härutinnan är ock utskottets majoritet även ense med motionärerna.

Det ligger i sakens natur, att de nuvarande regementspastorerna, som innehava sina befattningar såsom bisysslor med ringa avlöning, icke äro i stånd att ägna den tid och kraft åt verksamheten, som är av nöden. Enligt utskottets mening ligger huvudvikten på, att regementspastorsinstitutionen utvecklats i huvudsyfte att göra denna tjänst till huvudsak i stället för bisak för vederbörande innehavare, och bereda däremot svarande avlöningsförmåner.

Huruvida regementspastorsinstitutionen bör ytterligare påbyggas eller icke, därom hava delade meningar rått inom utskottet. För min del anser jag, att en sådan ytterligare utbyggnad är nödvändig dels för att få stadga i hela organisationen — en stadga, som särskilt är behöfvlig vid krigsmaktens ställande på krigsfot — och dels för att kvarhålla för kallet särskilt lämpade och intresserade personer genom att öppna befordringsutsikter.

Huruvida man därvidlag behöver gå så långt, som det av herr Meurling åberopade förslaget avser, därom vill jag icke nu uttala mig. Den blivande utredningen får härpå giva svar.

Såsom av nu gällande instruktionen för regementspastorerna framgår, är regementspastorernas verksamhet ej inskränkt till den rent prästerliga, utan skola de därjämte ägna sig åt den värnpliktiga ungdomens sedliga fostran och vård samt även åt upplysnings- och bildningsverksamhet. Hittills ha nog sistnämnda grenar icke kunnat bliva i någon vidare mån tillgodosedda. Efter den föreslagna omorganisationen, och därest regementspastorsbefattning blir en huvudsyssla, böra dock regementspastorerna kunna utöva en synnerligen välsignelsebringande verksamhet även därutinnan. Det torde väl, åtminstone i regel, näppeligen inträffa, att det vid truppförbanden kommer att finnas någon, som bättre än regementspastorn är ägnad och lämplig att stå i spetsen för och leda en dylik verksamhet. I detta hänseende är samarbetet med soldathemsinstitutionen av synnerligen stor betydelse, i det att denna institution bör och kan bliva en centralpunkt för denna gren av verksamheten.

Såsom redan påpekats vilar soldathemsinstitutionen för närvarande på privat företagsamhet och privat verksamhet. Jag är ense med herr Olsson därom, att soldathemsinstitutionen bör i vidt större omfattning än nu omhändertagas och utvecklas av staten, och det är enligt min mening synnerligen angeläget, att soldathem genom statens föranstaltande komma till stånd på sådana förläggningsplatser där de ännu ej finnas. Från denna utgångspunkt synes det mig vara följdriktigt, att såsom utskottet förutsätta, att det militära befälet, regementspastorerna och de värnpliktiga själva böra äga säte och stämma i soldathemmens styrelser. Härmed har dock utskottet icke velat säga, att så nödvändigtvis alltid måste vara förhållandet. Framför allt har utskottet icke alls menat, att staten skulle påtvinga det frivilliga soldathemmet en styrelse, sammansatt på sådant sätt. Då emellertid av herr Meurling uttalats farhågor för att utskottets yttrande i denna del till skada för saken skulle kunna missförstås,

vill jag framställa det yrkandet, att i slutet av det stycke på sidan 8, som börjar med orden: »I styrelse för», tilläggas följande ord: »där icke till följd av hemmens karaktär av enskilda företag eller andra förhållanden styrelsen lämpligen bör erhålla annan sammansättning.»

Vad beträffar reservationen har reservanten själv redan framhållit, att det föreligger en rätt betydande meningsskiljaktighet mellan honom och utskottets majoritet, icke om målet men väl om medlen och sättet att nå detta mål. Utskottet förbiser väl icke vikten av den del av verksamheten, som är att hänföra till den kulturella, men utskottet lägger huvudvikten på den religiösa och i djupare mening andliga värden. Detta är ju så mycket naturligare som motionerna närmast avse denna verksamhet och det således i första hand och huvudsakligen är detta, som utskottet haft att uttala sig om. Herr Olsson åter lägger huvudvikten på det rent kulturella. Han anser, att med aldrig så god förbättrad religiös vård vinner man intet i kampen mot de påtalade missförhållandena. Målet vinnes enligt hans mening genom att bereda de värnpliktiga lättare andlig kost och en viss grad av förströelse till motvikt mot den olust och råhet alstrande enformighet, som är förknippad med den militära tjänstgöringen.

För min del anser jag, att herr Olsson väl ytligt bedömer saken. Förutom att den av honom föreslagna organisationen av små och stora kommittéer tillkomna på frivillighetens väg, svårligen torde kunna medföra ett enhetligt resultat och att vid sådant förhållande, det kommer att bero på slump och tillfällighet om och vad som kommer att uträttas, tror jag, att herr Olsson alltför mycket förbiser vikten av religiös vård åt ungdomen under den tid, den är mest mottaglig för intryck. Herr Olsson inrymmer visserligen plats åt den religiösa värden men denna ganska undanskjuten. Han är mycket rädd för att det statskyrkliga inflytandet skall ökas, och då han rekommenderar bibehållandet av regementspastorsinstitutionen, framhåller han dock, att detta icke får vara någon statskyrkligt prästerlig institution. Men så länge staten och kyrkan äro med varandra förenade, så länge det finns en statskyrka, måste väl ändå den prästerliga verksamhet, staten utövar, vila på statskyrkans grund. Vad herr Olsson åsyftar är också en omläggning av regementspastorsinstitutionen, men en omläggning, som skulle leda till ett sönderrivande av den statskyrkliga prästerliga organisation, vi nu hava på detta område. Däri har utskottet icke kunnat instämma.

Med denna utskottets uppfattning ligger också utskottets svar på herr Gullbergs frågor givet. I regel kan icke enligt utskottets uppfattning, så länge den militära prästerliga organisationen är en del av den statskyrkliga, utrymme för utomstående element beredas på andra sätt än genom dispens, såsom ju redan nu kan ske. Däremot anser utskottet, att det givetvis finnes stort utrymme uti ifrågakvarande verksamhet för frikyrkliga och andra krafter på områden, som icke hänföra sig till direkt prästerlig verksamhet. Vid bedömande av omfattningen av militärprästerernas verksamhet torde det böra er-

*Om förbättrad
andlig vård
för värnplik-
tiga m. m.
(Forts.)*

Om förbättrad
andlig vård
för värnplik-
tiga m. m.
(Forts.)

inras därom att det framstår som ett önskemål, att de olika regementena komma att utgöra egna församlingar och att således militärprästerna få samma omfattande verksamhet, som andra innehavare av statskyrkliga befattningar.

Jag vill sluta med att säga, att med den nu angivna begränsningen alla de goda krafter, som vilja och kunna medverka till arbetet på ifrågavarande område böra hälsas välkomna.

Jag tillåter mig, herr greve och talman, hemställa om bifall till utskottets förslag omfattande detta yrkande jämväl yrkande om bifall till utskottets motivering, allenast med den ändring ifråga om denna, som jag nyss föreslagit.

Herr Petterson, Malcolm: Herr greve och talman, mina herrar! Den sedliga och religiösa vården av våra unga värnpliktiga är av den största betydelse och blir det numera i högre grad än förr, då tiden för vapenövningarna är så väsentligt förlängd mot förr. Det är med verkligt bekymmer föräldrar sända sina unga söner till kasernerna, och vad man vet om tonen och andan där är ganska bekymmersamt, även om det tacksamt får erkännas, att officerarna nu mera söka göra sitt bästa för att god anda skall bli rådande. Jag tror emellertid icke, att herr Meurlings vidlyftiga system med över- och underordnade grader av militärpräster kan hjälpa saken bättre än en enklare anordning. Då är herr Gullbergs förslag bättre, men även han vill inrätta en fältprostsyssla, som torde vara onödig. Vad som är viktigast är kraftig uppmuntran åt det enskilda arbete, som nedlägges för att genom soldathem bereda tillfällen till andakt, vidare goda föredrag och god läsning åt manskapet samt möjlighet att sålunda bereda dem en känsla av hemtrevnad och åstadkomma en god anda.

Då jag anser, att detta väsentligen blivit utsagt i utskottets betänkande, yrkar jag bifall till detsamma under betoning av, att utskottet icke velat ansluta sig till de kyrkliga anspråk, som fått sitt uttryck i herr Meurlings motion, även om denna utskottets ståndpunkt uttryckts i så medgörliga ordalag som möjligt.

Beträffande inläggen från de talare, som uppträtt i denna fråga, vill jag säga, att enligt min tanke den rent frikyrkliga soldathemsverksamheten icke vinner på någon inskränkning i dess nuvarande frihet, vilket utskottet icke heller torde åsyftat. Tvärtom tror jag, att denna verksamhet både under nuvarande förhållanden bör bedrivas och även bäst bedrives med frivilliga krafter och bör handhas av personer, som äro verkligt intresserade för saken.

Herr Hellberg: Herr talman, mina herrar! Jag hade icke tänkt deltaga i denna diskussion, men finner mig ändå efter att ha lyssnat på den föranledd till ett par helt korta anmärkningar.

Jag vill då först säga, att jag tror, att man icke bör hänge sig åt någon, jag skulle vilja kalla det, illusion genom att tro, att någon väsentlig förbättring av det sedliga och andliga tillståndet på övningsplatserna skulle kunna vinnas medelst de åtgärder, som här

äro föreslagna, för såvitt dessa äro av rent kyrklig natur. Vi få nog se de faktiska förhållandena rakt i ögat; i den närvarande tiden råder en sådan skiftande mångfald ifråga om uppfattningar på det andliga området, att man med säkerhet icke kan nå en stor del av de värnpliktiga genom att anordna någon slags prästerlig själavård. Detta faktum är det naturligtvis, som herr Olsson beaktat, och därför tänkt sig, att man borde försöka även med andra medel än de enbart religiösa. Jag tror också, att såvida man vill nå det stora flertalet värnpliktiga, bör man anlita också den utvägen. Den rent religiösa påverkan tror jag icke räcker till för en mycket stor del av de värnpliktiga.

*Om förbättrad
andlig vård
för värnplik-
tiga m. m.
(Forts.)*

Vad sedan sättet för denna påverkan beträffar, skulle jag också vilja begagna tillfället att uttala mig emot den form därav, som består i tvångskommendering av ett eller annat slag. Min bestämda övertygelse är, att om något är ägnat att motverka det religiösa intresset på övningsplatserna, så är det kommenderingarna till gudstjänst, och man hör berättas man och man emellan sådana konsekvenser av denna anordning, att man härigenom får de tydligaste bevis på att så förhåller sig. Exempelvis hörde jag nyss av en medlem här i kammaren omtalas, huru bänkarna, i den lokal dit de värnpliktiga kommenderats till tvångsgudstjänst, brukade vara överklottrade med allehanda mindre tilltalande ritningar. Det är deras behållning av dessa gudstjänster.

Något yrkande är inte så lätt att framställa, men jag har velat betona, att vill man nå det resultat, som man väl syftar till genom motionen, tror jag, att man enbart genom så att säga en utvidgning av den prästerliga verksamheten på detta område icke kommer långt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att, förutom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, hade i fråga om föreliggande utlåtande annat yrkande ej förekommit än att utskottets hemställan skulle bifallas.

På härefter gjord proposition bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vidare anförde herr talmannen, att rörande motiveringen vore yrkat: 1:o att utskottets yttrande skulle godkännas oförändrat; 2:o) av herr *Borell*, att utskottets motivering skulle godkännas med den ändring, att i slutet av tredje stycket före den s. k. klämman näst efter ordet »stämma» tillades: »därest icke till följd av hemmens karaktär av enskilda företag eller andra förhållanden styrelsen lämpligen bör erhålla annan sammansättning»; samt 3:o) att den motivering skulle godkännas, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till herr *Borells* yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Om utarbetande av redogörelse över handelsflottans förluster av människoliv m. m. under världskriget.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utarbetande av en redogörelse över de förluster av människoliv och egendom, som sedan världskrigets början inträffat inom svenska handelsflottan.

Med föranledande av en inom andra kammaren av herr *Thore* väckt motion, nr 268, hade nämnda kammare på hemställan av sitt femte tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att genom statens försorg måtte utgivas en särskild redogörelse för av världskriget förorsakade förluster av människoliv och egendom inom den svenska handelsflottan.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt andra tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande hemställt, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr Lillienau: Herr vice talman! I det jag instämmer i motionen och utskottets hemställan ber jag få understryka behövligheten av en dylik redogörelse ävensom att en sammanställning och redogörelse åstadkommes över de under krigstiden inträffade och med kriget sammanhängande sjöolyckorna. Särskilt starkt är önskemålet bland sjöfartsintresserade, att en utredning verkställs av den beskaffenhet, motionen åsyftar.

Emellertid är det en sak, som visserligen av utskottet framhållits, men som av motionären och utskottet kanske något väl hastigt förbigåtts, och det är det för sjöfartsintresserade så viktiga däri, att man erhåller en såvitt möjligt fullständig redogörelse för dessa krigstidsolyckor. Från sjöfartsintresserat håll har man anmodat mig att uttala den önskan, att dessa redogörelser måtte bli så utförliga som möjligt särskilt därutinnan, att jämväl innehållet av sjöförklaringarna ävensom av sjöförhören måtte i redogörelsen inflyta. Invändningar ha framställts, att sådana redogörelser, som redan i vårt grannland Norge börjat utkomma och som innehålla dessa fullständiga bilagor, skulle bli alltför vidlyftiga, men lyckligtvis är det så, att dessa krigstidsolyckor icke äro på långt när så talrika hos oss som i vårt grannland.

Jag har därför velat betona önskvärdenheten av att vid denna redogörelses snara utgivande — vilken jag hoppas blir av riksdagen beslutad — även sjöförklaringarna och protokoll över sjöförhören måtte komma att inflyta.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för inköp av en fastighet för sjätte arméfördelningens stabsexpedition i Östersund, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för anordnande av kaderövningar vid landstormen.

*Anslag till
kaderövningar
vid landstormen.*

Med tillstyrkande av bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning hade utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte

1:o) för anordnande av kaderövningar vid landstormen å tilläggsstat för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av 35,000 kronor;

2:o) för samma ändamål å extra stat för år 1919 anvisa likaledes ett förslagsanslag av 35,000 kronor.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *C. I. Asplund*, *N. A. Nilsson* i Kabbarp, *A. Anderson* i Råstock, *O. H:son Waldén*, *J. A. Ingvarson* och *C. R. Jansson* i Falun, vilka ansett, att utskottet bort hemställa om avslag å Kungl. Maj:ts förevarande framställning.

Herr Klefbeck: Här föreligger en reservation från mina meningsfränder. Jag har visserligen icke deltagit i detta utskotts arbete, men jag torde ändå få anföra ett par ord.

Vi hava icke minst i denna kammare mångfaldiga gånger hört ivriga klagomål över att jordbruket lider brist på arbetskraft. Det synes mig därför vara mindre lämpligt att särskilt i år anvisa medel till de ifrågasatta kaderövningarna, vilka ju skulle komma att äga rum på en tid, då jordbrukets behov av arbetskraft är som allra störst.

Jag har blott velat anföra detta och ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Kvarnzelius: Då den lag antogs, som i detta betänkande beröres, utgick man från, att Kungl. Maj:t skulle vidtaga åtgärder för att inom alla landstormsområden i riket uttaga ett visst antal personer av de yngsta årsklasser, landstormen omfattade, för att dessa såsom erforderligt befäl för landstormen skulle få nödig utbildning. Nu har emellertid ett annat tillvägagångssätt använts, och detta har tagit sin början inom olika landstormsområden i vissa delar av riket. Följden blir den, att, därest denna utbildning skulle upphöra, komme en del landstormsområden att sakna den utbyggnad av befäl, vilken med nuvarande lagstiftning ansetts utgöra ett led i denna landstormsorganisation. Jag beklagar livligt, att med detta tillvägagångssätt, som således användes, det blivit nödvändigt att bevilja anslag för en längre tid framåt än åtminstone jag för min del

*Anslag till
kaderövningar
vid landstör-
men.
(Forts.)*

hade tänkt, att det var fråga om, då jag var med och tillstyrkte den lag, som här antagits. Men då så är förhållandet har jag icke kunnat motsätta mig vad Kungl. Maj:t nu föreslagit. Meningen med dessa åtgärder är ju att fylla den lucka i befälsstillgången inom landstormen, som finnes, innan de med 500 dagars övning utbildade värnpliktiga komma att rycka in i landstormen. Då försvinner det behov av särskilda övningar, som med ifrågasvarande anslag är avsett att fyllas.

Såsom frågan nu ligger kan jag icke annat än ge min röst för bifall till Kungl. Maj:ts förslag och anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson, Johan: Det bör icke vara vidare överraskande, att Kungl. Maj:t använder detta tillvägagångssätt, enär frågan vid 1916 års riksdag icke blev ordnad.

Redan vid nämnda riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag, att hithörande spörsmål skulle på tillfredsställande sätt lösas. Riksdagen antog emellertid icke det förslaget utan föredrog att bevilja medel för åren 1916 och 1917 för att provisoriskt kunna ordna dessa förhållanden. Samtidigt skrev riksdagen till Kungl. Maj:t om de linjer, efter vilka frågan enligt riksdagens mening borde ordnas. Kungl. Maj:t tillsatte då på hösten 1916 en kommitté för att utreda dessa spörsmål. Denna kommitté bestod dels av militära sakkunniga dels ock av representanter från de tre politiska partierna, därav en, som nu är ledamot av den sittande regeringen. Kommitterades förslag var alldeles enhälligt och Kungl. Maj:t framlade det i propositionsform för 1917 års riksdag, därvid första kammaren antog men andra kammaren avslag förslaget. Då frågan således fortfarande är olöst, har Kungl. Maj:t ansett nödvändigt att ändock provisoriskt upprätthålla den utbildning, som år 1916 begärdes. För den skull har Kungl. Maj:t även för åren 1918 och 1919 äskat medel. Då Kungl. Maj:t sålunda framställt denna proposition, lär väl icke någon rimligen kunna betvivla, att medlen äro nödvändiga, och jag ber därför få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med godkännande av den vid utlåtandet fogade reservationen avslå såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos änyo statsutskottets utlåtanden:

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel å 1918 års riksstat för bestridande av kostnader för tillfällig avlöning åt viss till utbildning i flygtjänst kommanderad personal;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat för år 1918 under fjärde huvudtiteln för bestridande av kostnader för tillfällig avlöning åt viss till utbildning i flygtjänst kommanderad personal;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1918 under fjärde huvudtiteln för bestridande av uppkommande merkostnader för vissa byggnadsföretag vid armén;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för kaptenen vid flottan Johan Sigurd Svinhufvud att gälda visst honom till utgivande ådömt ersättningsbelopp;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anställande av en mariningenjörsstipendiat över stat;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för tjänstemännen i första lönegraden hos pensionsstyrelsen S. E. Fägersten, H. F. C:son Gyller och P. Bratt att för åtnjutande av löneförhöjning genom ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring inom styrelsen;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslagen till tjänstemän och betjänte vid länsstyrelserna samt till övergångsstat för landsstaten;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till postsparbanken för dess bestyr med uppbörd och utbetalningar m. m. för riksförsäkringsanstalten;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av ytterligare medel under år 1918 för vidtagande av åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av vissa förskott på tilläggsstat för år 1918 under sjätte huvudtiteln;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av fyllnadsarvode åt en särskild föredragande i finansdepartementet;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under titel »utgifter för kapitalökning», punkt 3, och i propositionen angående tilläggsstat för år 1918 under samma titel, punkt 5, gjorda framställning angående om- och tillbyggnad av posthusbyggnaden i Ystad;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för postverkets räkning av fastigheten nr 41 i kvarteret Gruvan i Karlstad;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för telegrafverkets räkning av fastigheten nr 17 och 18 i Bergskvarteret i Söderköping;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärvande för svenska statens räkning av den Orsa—Härjedalens järnvägsaktiebolag tillhöriga järnvägen Orsa—Sveg;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående an-

slag till uppförande av bostadslägenheter vid Västerås' ångkraftstation; samt

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till täckande av de för Sveriges hantverksorganisation i dess egenskap av förmedlare av utlåningen från fonden för befrämjande av hantverk och därmed jämförlig mindre industri uppkommande förvaltningskostnader för åren 1918—1922 ävensom av andra utav låneförmedlingsverksamheten härflytande direkta utgifter för hantverksorganisationen under nämnda år.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av sammansatta bevillnings- och lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 17 april 1916 angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 49, angående vissa framställningar, rörande tionde huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Punkterna 1—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo lagutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 43 § 1 mom. i lagen den 9 december 1910 angående tillsättning av prästerliga tjänster;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 kap. 8 § rättegångsbalken;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen om straffregister den 17 oktober 1900;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom m. m.; samt

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till hushållningssällskapen för anskaffande och tillhandahållande av förädlade utsäden av vissa sädesslag ävensom av utsädespotatis samt en i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en gödselvårdslånefond ävensom en i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen den 22 mars 1918 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 197, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels besluta, att en särskild fond, benämnd gödselvårdslånefonden, skulle inrättas för främjande av anordnandet av ändamålsenliga gödselstäder, från vilken fond, som skulle förvaltas av statskontoret, statslån skulle kunna, i mån av tillgång och intill ett belopp av högst 1 miljon kronor årligen, tilldelas hushållningssällskap, som förklarar sig villigt att utlämna gödselvårdslån; dels såsom kapitalökning till denna fond för år 1919 anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor; dels godkänna de allmänna villkor och bestämmelser för lån ur denna fond, vilka föreslagits i statsrådsprotokollet; dels ock medgiva, att, där å gödselvårdslån, som från ifrågavarande fond utlämnats av hushållningssällskap, uppkommit förlust, Kungl. Maj:t skulle äga att, på framställning av hushållningssällskapet och efter prövning av de i varje fall förekommande omständigheter, av fondens medel anvisa hushållningssällskapet gottgörelse för den lidna förlusten med skäligt belopp, vilket dock icke i något fall finge överstiga hälften av samma förlust.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 153, av herr *Lindman* m. fl., vari hemställdes, att riksdagen ville dels ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett belopp av två miljoner kronor att på sätt Kungl. Maj:t prövade lämpligt omedelbart och efter hand användas till gödselvårdens befrämjande i riket, dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en skyndsam och allsidig utredning rörande vad som från statens sida kunde och borde göras till befrämjande av en förbättrad gödselvård i riket med beaktande i synnerhet av de synpunkter, som i föreliggande motion framförts.

Punkten 1.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition

*Anslag till en
gödselvårds-
lånefond m. m.*

Anslag till en
gödselvårds-
lånefond m. m.
(Forts.)

dels besluta, att en särskild fond, benämnd gödselvårdslånefonden, skulle inrättas för främjande av anordnandet av ändamålsenliga gödselstäder, från vilken fond, som skulle förvaltas av statskontoret, statslån finge, i mån av tillgång och intill ett belopp av högst 1 miljon kronor årligen, tilldelas hushållningssällskap, som förklarar sig villigt att utlämna gödselvårdslån;

dels såsom kapitalökning till denna fond för år 1919 anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor;

dels godkänna de allmänna villkor och bestämmelser för lån ur denna fond, vilka föreslagits i statsrådsprotokollet;

dels ock medgiva, att, där å gödselvårdslån, som från ifrågavarande fond utlämnats av hushållningssällskap, uppkommit förlust. Kungl. Maj:t skulle äga att, på framställning av hushållningssällskapet och efter prövning av de i varje fall förekommande omständigheter, av fondens medel anvisa hushållningssällskapet gottgörelse för den lidna förlusten med skäligt belopp, vilket dock icke i något fall finge överstiga hälften av samma förlust.

I en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Paulson* och *Holmquist* samt greve *Wachtmeister*, *Axel*, såvitt angick nu föredragna punkt, förklarar sig med hänsyn till åberopade omständigheter anse, att utskottet bort i denna punkt hemställa, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition

dels besluta, att en särskild fond, benämnd gödselvårdslånefonden, skulle inrättas för främjande av anordnandet av ändamålsenliga gödselstäder, från vilken fond, som skulle förvaltas av statskontoret, statslån finge, i mån av tillgång och intill ett belopp av högst 990,000 kronor årligen, tilldelas hushållningssällskap, som förklarar sig villigt att utlämna gödselvårdslån;

dels för ändamålet å extra stat för år 1919 anvisa ej mindre under utgifter för kapitalökning ett reservationsanslag av 990,000 kronor än även under nionde huvudtiteln ett förslagsanslag högst 10,000 kronor;

dels godkänna de allmänna villkor och bestämmelser för lån ur denna fond, vilka föreslagits i statsrådsprotokollet.

Herr *Paulson*: Herr greve och talman! Det föreliggande förslaget innefattar ju en av de många åtgärder, som på senare tiden föreslagits för att öka livsmedelsproduktionen här i landet. och Kungl. Maj:ts förslag har ju också av utskottet tillstyrkts. Det är blott i en detaljfråga, som jag jämte två av utskottets övriga ledamöter haft en avvikande mening. Vi ha nämligen ansett, att till hushållningssällskapen såsom låneförmedlare skulle såsom förvaltningsbidrag utbetalas en procent av kapitalskulden. Kungl. Maj:t har föreslagit, att något förvaltningsbidrag icke skulle utgå, utan att i stället den bestämmelse skulle införas, att de förluster, som möjligen komme att uppstå på denna lånerörelse, skulle efter särskild prövning till hälften få täckas av medel, som skulle utgå från fonden. Nu ha vi förmenat, att det är billigt och rättvist att

hushållningssällskapen för förvaltningen av dessa lånemedel få tillgodoräkna sig en procent på kapitalskulden. Vi hava framhållit, att sällskapens tillgångar numera äro ganska hårt begränsade, och det vore ju egendomligt, om ett sådant förhållande skulle uppstå, att läneförmedlarna, hushållningssällskapen, för sitt bestyr med lånen endast skulle få vidkännas förluster. Det hushållningssällskap jag tillhör — och det torde vara samma förhållande med andra hushållningssällskap i landet — har under de senaste åren måst indraga flera ännu väl behöfliga äldre anslag för att därigenom kunna tillgodose nya och mera trängande krav. Det är också så, att hushållningssällskapens tillgångar ingalunda växa, men att däremot hushållningssällskapen i likhet med andra arbetsgivare i väsentlig mån nödgats öka lönerna till sina tjänstemän, och att administrationen i övrigt i hög grad fördyrats.

Anslag till en
güdselvärdss-
lånefond m. m.
(Forts.)

En annan synpunkt är den, som också framhållits av lantbruksstyrelsen, att om hushållningssällskapen få åtnjuta förvaltningsbidrag de säkerligen med större intresse och mera framgång skola ägna sig åt arbetet för fondens användning. Det bidrag, som Sveriges allmänna lantbrukssällskap och även lantbruksstyrelsen förorddat såsom lämpligt, var 2% av kapitalskulden. Vi reserverar oss för vår del ansett, att man skulle kunna nöja sig med 1%. Nu torde det vara ovissst, huruvida därmed kunna täckas ens de utgifter, som äro förenade med administrationen, men i alla fall har man åtminstone därmed uppehållit den principen, att hushållningssällskapen icke hava skyldighet att åtaga sig allt vad man vill kasta på dem utan någon ersättning.

Nu har statskontoret i sitt utlåtande föreslagit, att det här skulle tillämpas samma bestämmelser, som gälla för lån ur fiskerilånefonden, och Kungl. Maj:t har lagt detta till grund för sitt förslag. I detta hänseende vill jag säga, att fiskerilånefonden ju har en mera lokal betydelse, och att beträffande den landstingen kunna ställa sig som läneförmedlare. Landstingen ha ju, som vi veta, rätt att utdebitera de medel, som kunna finnas erforderliga, vilken rätt hushållningssällskapen icke hava.

Då jag nu, herr greve och talman, anhåller att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen, vill jag också be att däri få göra en liten ändring. Det har nämligen i reservationen kommit att heta: »att riksdagen må *med bifall till Kungl. Maj:ts* förevarande proposition». Detta har tillkommit på grund av ett förbiseende, och jag hemställer därför, att första punkten skall i sitt första stycke få följande lydelse: att riksdagen må *i anledning av Kungl. Maj:ts* förevarande proposition.

På grund av vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen med av mig här föreslagen ändring.

Greve Wachtmeister, Axel: Herr greve och talman, mina herrar! Då ingen opposition hörts av mot den siste talarens anförande, lovar ju detta gott för reservationen. Jag kanske därför icke

Anslag till en
gödselvärd-
lånefond m. m.

(Forts.)

alls behövt yttra mig, men jag skall endast i största korthet stryka under vad den föregående talaren yttrade och instämma med honom.

Det enda skäl, som skulle kunna invändas mot reservationen, är det, som statskontoret åberopat, nämligen att riksdagen en föregående gång med avseende å förmedlare av lån för fiskebåtar och fiskredskap anvisat det sätt att minska risken, att på ansökning i varje särskilt fall staten må kunna lämna ersättning för den lidna förlusten med högst hälften av samma förlust. Men jag vågar påstå, att detta förhållande icke är jämförligt med det nu ifrågasvarande. Det gällde där endast ett lokalt intresse, huvudsakligen fyra å fem hushållningssällskap, under det att det härvidlag gäller alla hushållningssällskapen. Det är också givetvis rätt vad den siste ärade talaren underströk, att det skulle bli en helt annan fart i lånerörelsen, om det bleve någon liten trygghet för hushållningssällskapen, att de icke skulle komma att lida alltför stora förluster — förluster blir det i alla fall. Reservanterna begära hälften så mycket som lantbruksstyrelsen förordat. $\frac{1}{2}$ procent å lånebeloppet skänker i alla fall en liten trygghet, och det tycker jag icke är för mycket.

Jag ber att få yrka bifall till den av herr Paulson m. fl. avgivna reservationen med den av herr Paulson däri föreslagna ändring.

Herr Holmquist: Herr greve och talman! Den omständigheten, att den siste ärade talaren här i kammaren icke funnit någon opposition mot den reservation, som fogats vid utskottets utlåtande, sammanhänger nog med att det yrkande, som mynnat ut i reservationen inom utskottet, framstälts så sent, att *definitivt* beslut redan var inom utskottet fattat i denna fråga. Jag har den bestämda känslan, och den känslan har jag fått styrkt genom samtal med flera av utskottets ledamöter, att om ett sådant yrkande som i reservationen återfinnes, framstälts, innan definitivt beslut fattats i utskottet, det vill säga tidigare än vid justeringssammanträdet, utskottet antagligen i sin helhet biträtt reservanternas hemställan. Jag behöver väl knappast säga mer för att klarlägga, att jag för min del på det livligaste vill understödja reservationen.

Jag ber att få yrka bifall till den av herr Paulson m. fl. avgivna reservationen med den däri av herr Paulson föreslagna ändring.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande nu föredragna punkt annat yrkande ej framstälts än, av herr *Paulson, Paul*, att det förslag, som innefattades i punkten 1 av den utav honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, skulle antagas med den ändring, att orden »med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition» utbyttes mot orden »med anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition».

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågasvarande punkt hemställt samt vidare på bifall till

herr Paulsons yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

*Anslag till en
gödselvårds-
lånefond m. m.
(Forts.)*

Punkten 2.

I förevarande punkt hade utskottet hemställt, att den av herr Lindman m. fl. i ämnet väckta motionen, i vad den icke blivit besvarad genom vad utskottet i punkten 1 anfört, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

*Om ytterligare
åtgärder till
främjande av
gödselvärdens
i riket.*

Beträffande denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Fahlén, Nilsson* i Landeryd och *Öberg*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av av den utav herr Lindman m. fl. i ämnet väckta motionen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t föranstalta om utredning rörande vad som kunde och borde ytterligare göras för befrämjande av en förbättrad gödselvård i riket samt, där så erfordrades, för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Herr *Fahlén*: I den i utskottets utlåtande omförmälda motionen har motionären hemställt, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en skyndsamt och allsidig utredning rörande vad som från statens sida kan och bör göras till befrämjande av en förbättrad gödselvård i riket med beaktande i synnerhet av de synpunkter, som i motionen framförts.

Utskottet har i sitt utlåtande förklarat, att departementschefens uttalanden till stöd för propositionen vunnit utskottets fulla gillande, nämligen att allt för liten omvårdnad i vårt land ägnas åt kreaturgödseln, att stora värden därigenom gått förlorade, och att bristen på näringskraftig naturlig gödsel för närvarande gör sig synnerligt gällande. Utskottet säger vidare, att en av de förnämsta orsakerna till den hittills i många fall försommade gödselvärdens vore bristande tillgång på anläggningsskapital, och att det vore angeläget, att denna brist bleve undanröjd. Härför kan slutligen, enligt utskottets mening, även andra åtgärder än skapandet av en lånefond erfordras, för att förhållandena på ifrågavarande område skola bli tillfredsställande. Det bekräftas också längre fram i utskottets utlåtande, där utskottet förklarar, att de synpunkter, som framhållits i motionen äro synnerligen viktiga. Men utskottet förklarar, att på grund av att från Sveriges allmänna lantbrukssällskap framställning gjorts till Kungl. Maj:t rörande gödselpremiering det icke erfordras vidare åtgärder, enär utskottet är övertygat, att Kungl. Maj:t ändå, utan någon riksdagens åtgärd skall verkställa den utredning även i andra hänseenden, som kan vara erforderlig.

Mig har det synts, att en sådan behandling av motionen, som ovillkorligen pekar på ett synnerligen angeläget och viktigt spörsmål, är väl snäv och knapphärdig. Jag kan över huvud taget icke förstå, varför icke riksdagen i detta sammanhang skall kunna bi-

*Om ytterligare
åtgärder till
främjande av
gödselvärdan
i riket.*

(Forts.)

falla motionärens hemställan om en skrivelse till Kungl. Maj:t för att få en sådan av motionären påkallad allsidig och fullständig utredning i frågan. Detta kanske kan vara så mycket angelägnare, som staten nu efter all sannolikhet går att anvisa rätt betydande medel för att anordna en lånefond. Då borde också samtidigt utredning kunna och bära åvägbringas, för att icke dessa lånemedel skola bli använda på ett sätt, som kanske icke fullt överensstämmer med det ändamål, som med dem avsetts. Vid sådant förhållande förefaller det mig synnerligen lämpligt att bifalla motionärernas framställning. Trots de skäl jag tillåtit mig anföra kunde jag emellertid icke vinna bifall av utskottets majoritet, och följaktligen såg jag mig nödsakad att i denna punkt anteckna min reservation, däri jag, jämte tvenne andra ledamöter av utskottet, hemställer »att riksdagen i anledning av den utav herr Lindman m. fl. i ämnet väckta motionen må besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t föranstalta om utredning rörande vad som kan och bör ytterligare göras för befrämjande av en förbättrad gödselvärd i riket samt, där så erfordras, för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda». Jag föreställer mig, att denna utredning bör kunna verkställas genom lantbruksstyrelsen, och att den icke kommer att förorsaka synnerligt stort besvär, framför allt icke synnerligt stor kostnad. Men det är mycket möjligt, att denna utredning kan bli mycket fruktbringande för de viktiga spörsmål, som här äro å bane.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen i punkt 2.

Greve Wachtmeister, Axel: Jag skall i allra största korthet be att få yrka bifall till utskottets hemställan. Det mål, som reservationerna, till vilka även den siste ärade talaren hör, äsyfta, vinnes självfallet, förefaller det mig åtminstone, genom utskottets motivering. Vore det så, att betänkandet endast behandlade en avslagen motion, komme denna motivering, i händelse motionen avvisades, aldrig inför Kungl. Maj:ts ögon. Men när utskottet i samband med behandlingen av den Lindmanska motionen även behandlar andra frågor, kommer vid bifall till utskottets hemställan utskottets motivering inför Kungl. Maj:ts ögon, och utskottet är förvissat, såsom det uttrycker sig, att Kungl. Maj:t skall fästa det största avsesnde vid de synpunkter, som framhållits. Jag ber att få erinra, att, även om man skriver till Kungl. Maj:t, Kungl. Maj:t icke är skyldig att rätta sig efter denna skrivelse. Det är riksdagens önskan, som uttryckes genom en skrivelse, men även nu har riksdagen, om den godkänner denna motivering, uttryckt en sådan önskan. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Fahlén: Gent emot den föregående talaren ber jag få säga att, då han påstod, att man skulle vinna samma mål genom att avslå motionen som genom att bifalla densamma, detta väl ändå är litet för mycket sagt. Jag skulle tro detta så mycket mer, som

utskottet i detta fall visserligen åberopat, att Kungl. Maj:t i en viss punkt ifrågasatt den närmare utredning som erfordras, nämligen i fråga om gödselpremiering, men däremot i övriga delar, såsom framhållits av den föregående talaren, säger, att utskottet är förvissat därom, att Kungl. Maj:t icke skall underlåta att taga även övriga spörsmål i beaktande. Ja, det är mycket möjligt, att utskottet får rätt i den saken, men så absolut övertygad därom kan man väl ändå icke vara. Detta uttalande har närmast form av en hypotes, och det synes mig då, som om det skulle vara rätt, att riksdagen här gör ett positivt och direkt uttalande. Har man gjort det i motiveringen, kan man lika väl göra det i klämman. Om Kungl. Maj:t nu läser utskottets motivering och tager den som direktiv, därom saknar åtminstone jag kännedom.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Holmquist: Den siste ärade talaren argumenterade för att det icke kan vara detsamma, om man *antager* eller *avslår* motionen. Nej, det är ju alldeles naturligt, men jag vågar påstå, att så ligger icke frågan nu. Här föreligga två olika möjligheter för beslut. Den ena är en skrivelse till Kungl. Maj:t enligt motionärens framställning, och den andra är att i motiveringen intages ett uttalande, som utgör ett, jag vågar påstå, rent direktiv för Kungl. Maj:t, då det gäller den i motionen väckta frågans utredning och behandling. Sätter man dessa båda olika linjer mot varandra, får man väl säga, att man åtminstone i det stora hela bör vinna ungefär lika mycket med den ena som med den andra av dessa båda utvägar. Här är det så, att Kungl. Maj:t redan har en utredningsfråga, nämligen premieringsfrågan. Då vidare torvströfrågan så nära sammanhänger med denna premieringsfråga, att enligt min och många verkliga fackmäns mening den ena frågan icke kan lösas utan den andra, och utskottet uttalar den bestämda förvissningen, att även andra frågor, som stå i samband med åtgärder, ledande till en förbättrad gödselvård, i detta sammanhang böra komma under bedömande och beaktande, kan jag icke finna annat än att man verkligen genom ett bifall till utskottets hemställan gör i denna sak vad göras kan. I likhet med greve Wachtmeister har jag den uppfattningen, att man kommer i ett bättre läge, om båda kamrarna fatta likartade beslut och sålunda godkänna den av mig skisserade motiveringen och därmed klart framlägga riksdagens önskemål, än om man går den vägen, att den *ena kammarens* på grund av viss del av motiveringen förklarar motionen icke till någon åtgärd föranleda och den andra kammaren beslutar en skrivelse, som icke kommer att av riksdagen avgivas.

Då jag icke kan finna annat, än att med den form utskottet valt för att föra frågan fram vinnes vad man önskar vinna, tillåter jag mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Greve Wachtmeister, Axel: Jag begärde ordet, då herr Fah-lén vände sig mot mig och yttrade, att det måste vara stor skill-

Om ytterligare åtgärder till främjande av gödselvärdet i riket.
(Forts.)

Om ytterligare
åtgärder till
främjande av
gödselvården
i riket.

(Forts.)

nad mellan att avslå och att bifalla en motion. Ja, det är sant, men här är det icke fråga om avslag. Punkt 2 lyder: »att den av herr Lindman m. fl. i ämnet väckta motionen, i vad den icke blivit besvarad genom vad utskottet här ovan anfört, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.» Vad utskottet ovan anfört är i huvudsak bifall. Utskottet har i huvudsak samma åsikt, som uttalats i herr Lindmans motion. Det är alltså här icke alls fråga om att avslå motionen. Det är endast en liten del därav, som icke skulle föranleda någon åtgärd.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Fahlén m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr statsrådet *Thorsson* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 314, angående utvidgning av riksdagens bibliotek till centralt förvaltningsbibliotek;

nr 318, angående uppförande å ordinarie stat av kontrollstyrelsens avdelning för rusdrycksförsäljningsärenden m. m.;

nr 319, angående undantag från gällande föreskrifter om statsunderstöd åt synnerligen skattetyngda landskommuner:

nr 323, med förslag till förordning angående handel med skattefri sprit m. m.;

nr 324, angående användande av överskott i djurgårdskassan för vissa anläggningar vid Drottningholms, Ulriksdals, Haga och Strömsholms slott m. m.;

nr 325, med förslag till förordning angående visst undantag från tillämpningen av stadgandena i 23 och 31 §§ i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker; samt

nr 326, med förslag till kungörelse om ändrad bestämmelse angående tiden för ikraftträdandet av vissa delar av förordningen den 14 juni 1917 om ändrad lydelse av 3, 13, 23 och 31 §§ i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion om skrivelse till Konungen med begäran om utredning om äktenskapsbildningens inom landet befrämjande genom statens medverkan, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Vid ånyo skedd föredragning av lagutskottets utlåtande nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 19 juni 1917 med vissa bestämmelser mot oskäligen pris under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo lagutskottets utlåtande nr 48, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fastställande av högsta pris å vissa varor under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden m. m. dels ock två i ämnet väckta motioner.

*Lagförslag
om maximi-
pris å vissa
varor m. m.*

Genom en den 2 april 1918 dagtecknad proposition, nr 220, vilken blivit hänvisad till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga framlagt förslag till lag om fastställande av högsta pris å vissa varor under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden m. m.

I sammanhang med berörda proposition hade utskottet till behandling förehaft två inom andra kammaren i ämnet väckta motioner, nr 112, av herr *Olsson* i Kollungeröd, och nr 376, av herr *Björck*.

Utskottet hade i förevarande utlåtande avfattat sin hemställan under två med A och B betecknade punkter, av vilka punkten A innehöll ett lagförslag.

I fråga om sättet för detta utlåtandes föredragning yttrade

Greve Spens: Herr greve och talman! I avseende å föredragningen av detta utskottsutlåtande får jag hemställa:

att utlåtandet företages till avgörande punktvis;

att det under punkt A upptagna lagförslaget måtte föredragas paragrafvis och där så anses lämpligt momentvis, med övergångsstadgande, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan föredrages;

att föredragningen måtte börja med 8 §, och att vid behandlingen av denna paragraf diskussionen må omfatta betänkandet i dess helhet;

att lagtexten ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres; samt

att, för den händelse lagförslaget i en eller annan del till utskottet återremitterats, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föranledas.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Lagförslag
om maximi-
pris å vissa
varor m. m.
(Forts.)

Punkten A.

I denna punkt hade utskottet på anförda grunder hemställt, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga lag om fastställande av högsta pris å vissa varor under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden m. m., så lydande som utlåtandet visade.

Det av utskottet framställda lagförslaget.

8 §.

Förevarande paragraf hade följande lydelse:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Den, som med vetskap därom, att för vara gäller enligt 1 eller 2 § fastställt högsta pris, håller varan till salu för högre pris eller, i avsikt att för avyttring förvärva varan, för densamma bjuder högre pris, straffes med böter från och med fem till och med tiotusen kronor.

Den, som med vetskap därom, att för vara gäller enligt 1 eller 2 § fastställt högsta pris, håller varan till salu för högre pris eller i avsikt att för avyttring förvärva varan, för densamma bjuder högre pris, straffes med böter från och med fem till och med tiotusen kronor. *Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må till fängelse i högst sex månader dömas.*

Lika med saluhållande av vara till högre pris än det fastställda eller bjudande av sådant högre pris anses, om för överlåtelse av varan kräves eller bjudes i annat än penningar utgående vederlag till värde, uppenbarligen överstigande det fastställda priset.

Lika med saluhållande av vara till högre pris än det fastställda eller bjudande av sådant högre pris anses, om för överlåtelse av varan, *på sätt i första stycket sägs*, kräves eller bjudes i annat än penningar utgående vederlag till värde, uppenbarligen överstigande det fastställda priset.

Till böter, som i första stycket sagts, dömes ock den, som, med vetskap om att högsta belopp för kostnad är enligt 4 § bestämt, för kostnaden gör sig till godo högre belopp eller ock i annat än penningar utgående vederlag till värde, uppenbarligen överstigande det bestämda beloppet.

Till *straff*, som i första stycket sagts, dömes ock den, som, med vetskap om att högsta belopp för kostnad är enligt 4 § bestämt, för kostnaden gör sig till godo högre belopp eller ock i annat än penningar utgående vederlag till värde, uppenbarligen överstigande det bestämda beloppet.

Samma lag vare, där någon handlar i strid mot sådan av honom avgiven utfästelse, som i 5 § avses, eller bryter mot det i samma paragraf stadgade förbudet,

eller, vid förfrågan av Konungens befallningshavande eller enligt dess uppdrag av kronobetjänt, vägrar att lämna upplysning, varom i 6 § förmäles, eller vid sådan förfrågan eller vid undersökning, som i samma paragraf sägs, söker vilseleda om sitt innehav av någon i 1 § avsedd vara.

*Lagförslag
om maximipris
å vissa
varor m. m*
(Forts.)

Greve Spens: Herr greve och talman, mina herrar! Den kungliga proposition, som här föreligger, överensstämmer till största delen med den nu gällande lagen om maximipris. De väsentligaste olikheterna mellan Kungl. Maj:ts proposition och den nu gällande lagen innehållas i lagförslaget 8 och 12 §§ och innebära dels en utvidgning av ansvarsbestämmelserna, dels upptagande i lagen av stadgande om andel till åklagare och angivare i utdömda böter.

I det första hänseendet eller beträffande utvidgningen av ansvarsbestämmelserna föreslås i den kungliga propositionen, att icke blott, såsom nu, den, som säljer eller häller till salu en vara, på vilken maximipris fastställts, till högre pris än maximipriset, utan även den, som köper en sådan vara eller giver anbud därpå till högre pris än maximipriset, skall ådömas straff, dock endast när köparen eller anbudsgivaren har för avsikt att föryttra varan. Det är således det illojala spekulationssyftet och jobberiet, som man i första hand tagit sikte på, när det nu föreslagits, att jämväl köp av eller anbud att köpa maximerad vara i vissa fall skall vara straffbart.

I Kungl. Maj:ts proposition föreslås emellertid vidare, att samma ansvar, som sålunda föreslagits för försäljning eller köp av maximerad vara, jämväl skall drabba vid *byte* av sådan vara. Här emot har lagrådet uttalat starka betänkligheter. I motiveringen till propositionen framhålles, att stadgandet närmast avser sådant byte, där vederlaget för den maximerade varan utgöres av annan vara med ett marknadsvärde, som överstiger maximipriset. Lagrådet anmärker därvid, att ofta i utbyte kunde lämnas sådan vara, som icke förekommer i öppna marknaden, och att det i varje fall ofta vore svårt att bestämma vad som finge anses vara gällande marknadsvärde för en vara. Dessutom har lagrådet också påpekat, att ockerlagen kunde tillämpas vid byte, då uppenbarligen vederlaget hade ett oskäligt högt värde. Lagrådet har för den skull avstyrkt de föreslagna bestämmelserna om straff för byte, men dock föreslagit en jämkad lydelse av desamma, för den händelse praktiska skäl skulle göra sådana stadganden önskvärda. Kungl. Maj:t har nu givit bestämmelserna den av lagrådet angivna lydelsen, och departementschefen har i sitt yttrande till statsrådsprotokollet såsom skäl härför anført, att byteshandel med maximerade varor bedreves i stor utsträckning, och att av denna anledning vägande praktiska skäl syntes tala för att giva lagen den i kungl. propositionen föreslagna avfattningen.

Inom lagutskottet hava vi högerledamöter till en början ställt oss på lagrådets ståndpunkt och ansett, att byte av maximerad vara antingen borde lämnas helt och hållet straffritt eller åtmin-

Lagförslag
om maximerade
straff på vissa
saker m. m.

(Forts.)

stone borde lämnas ostraffat i det fall, att den som bytte bort den maximerade varan, ämnade för eget behov behålla den tillbyttan varan. Vi ansågo således, att endast byte i illojalt spekulations-syfte borde straffas. Men vi hava nödgats vika vid den kompromiss, som inom utskottet företagits, för att vi icke vid en eventuell sammanjämkning, därest kamrarna stannade i olika beslut, skulle få en sämre lag.

Inom andra kammaren har det nämligen i en motion föreslagits, att straffet vid köp eller byte av maximerad vara skulle kunna höjas från böter till straffarbete i högst två år, och dessutom att bötesstraffet skulle utmätas i förhållande till den brottsliges årsinkomst. Vidare har Kungl. Maj:t i propositionen föreslagit, att tillämpningen av lagen skulle stimuleras genom att andel i böterna skulle tillfalla åklagare och angivare, under det något sådant stadgande ej återfinnes i nu gällande lag.

Vi ha nu i kompromissen inom utskottet vunnit *dels* att straffpåföljden satts till böter utan den för vår lagstiftning nya principen om proportion efter den brottsliges årsinkomst, dock med det undantag att, då synnerligen försvärande omständigheter föreligga, straffet må uppgå till fängelse i högst sex månader, och *dels* att de föreslagna bötesandelarna till åklagare och angivare icke heller införts i lagen. Däremot hava bestämmelserna om byte av maximerad vara bibehållits enligt den kungliga propositionen, endast med ett förtydligande som uttryckligen angiver, att vid byte — likasom vid köp — den, som bjuder vederlaget, skall hava för avsikt att avyttra varan.

Till följd av den inom utskottet ingångna kompromissen har jag, herr greve och talman, icke något yrkande, men jag anhåller att här få uttala den förhoppningen, att ifrågavarande provisoriska lag, som lider av flera betänkliga brister, måtte komma att tillämpas med all den varsamhet och urskiljning, som är av nöden, för att straff huvudsakligen må komma att drabba dem, som i illojalt syfte sälja, köpa eller byta maximerad vara.

Jag har som sagt intet yrkande.

Herr Dahl! Herr talman! Vid det föreliggande betänkandet förefinnes icke någon reservation. Ansvaret för lagförslagets innebörd få utskottets samtliga ledamöter alltså gemensamt bära, ehuru väl detta ansvar, som den föregående ärade talaren redan framhållit, delvis blivt påtvunget genom den sammanjämkning, som vi icke ansett oss kunna undandraga oss med hänsyn till nödvändigheten av denna lag överhuvud såsom ett rättsmedel i Kungl. Maj:ts hand för att reglera förhållandena under denna tid.

Beträffande emellertid motiveringen anser jag mig icke böra underlåta att säga, att den åtminstone i två stycken borde varit väsentligt annorlunda. Jag vill ej med tystnad påtaga mig ansvaret för en motivering av denna beskaffenhet. Anledningen till att man icke från deras sida, som representera en annan mening i avseende på motiveringens utformning, kunnat göra denna mening

*Lagförslag
om maximipris
å vissa
varor m. m.*

(Forts.)

gällande reservationsvis, har varit bristande tid och den ordning, vari denna proposition framlämnats. Den är dagtecknad den 2 april, och först atskilliga dagar senare kom den under lagutskottets behandling. Då den gamla maximiprislagen träder ur kraft den sista april, måste salunda den nya lagen vara Kungl. Maj:t tillhanda åtskilliga dagar före den tidsperiod, som densamma jämte därtill anslutna kristidsförfattningar avse, för att man skall hinna ånyo vidtaga anordningar. Detta har gjort, att justeringen av motiveringen mast försigga i den ordning, att ledamöterna icke fått tillfälle att på förhand taga del av densamma och således icke heller haft tid att avfatta den ytterligare justering, som utan tvivel varit erforderlig.

De två stycken, i vilka jag menar, att motiveringen borde varit annorlunda lagd, äro först de delar av 8 §, varom den föregående ärade talaren ordat, och vidare frågan om bötesandelarna, vartill jag senare återkommer.

Det är här fråga om en kriminalisering av den säregna och eventuellt i sin tillämpning betänkliga beskaffenhet, att den borde hava vidrörts något vidlyftigare i motiveringen, än som skett. Om t. ex. en husföreståndare, som har självhushåll, genom sparsamhet fått ett parti bruna bönor över på sin ranson, men däremot är i stort behov av ett kilo socker, och en annan husföreståndare har detta kilo socker till övers, och den som har bruna bönor begär att få byta ut dem mot ett kilo socker samt den som har sockret går in därpå för att göra den andre en tjänst, kan med hänsyn till gällande maximipris den, som tillhandahåller sockret mot bönorna, efter denna lags ordalydelse bli fast för överträdelse av denna lag. Man får verkligen hoppas, som den föregående ärade talaren uttalade, att tillämpningen av denna lag, i vad den rör byteshandel, måtte ske med synnerligen stor varsamhet och urskillning.

Den andra punkten rör en negativ sida, berör frågan angående åklagarens och angivarens av Kungl. Maj:t ifrågasatta bötesandel. Där hava vissa omständigheter på kompromissens väg lyckats avvisa framställningen och således utverkat ett bibehållande av nuvarande lags ståndpunkt i detta fall. Men den motivering, som Kungl. Maj:t använt för sitt yrkande, hade efter min mening krävt ett annat svar, än den fått i utskottets motivering.

Herrarna finna på sid. 7 i utskottets betänkande ett återgivande av vad den kungliga propositionen i denna del innehåller. Det säges där: Samma skäl till ökande av åklagarens nit och av allmänhetens intresse för övervakande av kristidslagstiftningens efterlevnad, vilka föranlett bestämmelser om andel till åklagare och angivare i böter, utdömda enligt de av Kungl. Maj:t utfärdade kristidsförfattningarna, talade enligt kommissionens mening — det är folkhushållningskommissionen, som citeras — »för införande av enahanda bestämmelser i maximiprislagen; och det kunde i varje fall icke anses lämpligt, att i konkurrensen om åklagarmaktens arbetskraft ställa tillämpningen av maximiprislagens föreskrifter i sämre ställning än övriga kristidsförfattningars.»

Lagförslag
om maximi-
pris å vissa
varor m. m.

(Forts.)

Sedan justitieministern citerat detta uttalande av folkhushållningskommissionen anför han, att »han visserligen måste ur principiell synpunkt anse det mindre tilltalande, att åklagaren genom bekvämlighet av bötesandel premierades för utövningen av honom åliggande tjänsteplikt, men att han med hän-syn till förevarande lagstiftnings provisoriska natur och då enligt nyssnämnda kristids-författningar åklagaren tillagts andel i utdömda böter, ansett sig kunna tillmötesgå kommissionens hemställan.»

Förlidet år har riksdagen skrivit till Kungl. Maj:t med begäran om åtgärder för att till kronan indraga åklagarens bötesandel eller åtminstone begränsa densamma. Man skulle då kunnat vänta, att riksdagens sålunda uttalade mening bort tillmätas större avseende än folkhushållningskommissionens uppfattning och de önskemål folkhushållningskommissionen satt upp som mål för att uti denna av konung och riksdag stiftade lag få en anslutning till de kristidsförfattningar, som på folkhushållningskommissionens initiativ i administrativ ordning av Kungl. Maj:t utfärdats och i vilka författningar Kungl. Maj:t i strid mot riksdagens uttalade önskan tillämpar dessa åklagarens bötesandelar. Kungl. Maj:t har i sitt förslag givit folkhushållningskommissionens mening företräde framför riksdagens uttalande. Jag kan icke neka till att, om det i och för sig väckt rätt mycket uppseende och beklagande, att folkhushållningskommissionen på hushållningens område synes föra ett regemente, som går rätt mycket in på Kungl. Maj:ts område, det än mer är ägnat att väcka uppseende, att folkhushållningskommissionens direktiv på detta sätt skall på lagstiftningsområde bliva utslagsgivande för Kungl. Maj:t.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag skall be att få svara på ett par saker, som den siste ärade talaren anförde. Kanhända jag icke fullt uppfattade den första anmärkningen som han gjorde, men åtminstone såsom jag uppfattade den, tycktes den gå ut på, att en person, som byter med bönor och socker, skulle kunna råka fast för detta byte, under den förutsättning att de båda varorna icke i värde motsvara varandra. Men så vitt jag förstätt lagutskottets utlåtande, skulle ett sådant byte vara alldeles straffritt, ty enligt 8 § första och andra stycket utsägs tydligt, att ett sådant förfarande skulle komma under straffbeläggning endast, för så vitt avsikten vore att för avyttring förvärva varan. Det var på herr Dahls eget yrkande, som i andra stycket angående byte just infördes den lilla förtydligande satsen: »på sätt i första stycket sägs», varigenom man ville slå fast, att det blott var sådant byte, som skett i illojalt syfte, man med denna paragraf ville komma åt.

Vad sedan beträffar herr Dahls anmärkning mot Kungl. Maj:ts motivering för förslaget om åklagarens och angivarens andel i böterna, tillkommer det ju icke mig att svara på det, men jag vill i alla fall betona, att det inom utskottet, och jag kan väl säga inom riksdagen, funnits en nog så utbredd mening om att detta Kungl. Maj:ts förslag var fullt berättigat. Detta är icke beroende på, att vi på

vänstersidan ha någon så synnerlig förkärlek för vare sig åklagarens andel i böterna eller och än mindre angivarens. För min personliga del vill jag säga, som jag sade i utskottet, att jag knappt vet något slags medmänniskor, som hava mitt höga förakt, om jag får tala om det, i så eminent grad som skvallerkäringar och angivare. Men det kan finnas alldeles särskilda omständigheter, som göra, att man blir tvungen att reflektera på saker, som man annars icke vill veta av, och vi hava menat, att i detta stycke det skulle vara en sådan omständighet. Ty de i vanligt tal s. k. jobbarna, som i illojalt syfte göra allt i världen för att göra en svår situation sjufalt värre, hava vi icke misskundsamhet med det bittersta grand. Och kan man icke komma åt dem på annat sätt än genom att stimulera åklagare och angivare, äro vi då för alla de hungerandes skull redo att till och med svalja en så osmaklig sak som åklagarens och angivarens andel i böterna. Då så faktiskt förhåller sig, tror jag icke det är rätt att säga, att riksdagen såsom sådan nu står alldeles ovillig mot Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt. då meningarna ju faktiskt i detta stycke äro betydligt delade. Enligt kompromissen inom utskottet ha vi fränfallit vårt yrkande i denna punkt och åklagarens och angivarens andel har sålunda blivit struken.

Det var bara dessa små anmärkningar jag ville framföra. För övrigt yrkar jag bifall till den föredragna paragrafen.

Herr Lagerkvist: Herr talman! Såsom den föregående ärade talaren meddelade, är utskottets förslag här resultatet av en kompromiss. Jag skall därför ej gå in på ämnet i vidare mån. Jag vill endast stryka under vad utskottet sagt i sin motivering till 2 §.

Det står i 2 § en bestämmelse, att kungörelse skall införas i en eller flera tidningar i orten. Liknande föreskrifter hava emellertid under gångna tider tolkats rätt så egendomligt på en del håll och det är för att förebygga ett upprepande därav, som utskottet i sin motivering till paragrafen utsagt följande: »Utskottet förutsätter, att Konungens befallningshavande vid tillämpning av förevarande stadgande skall låta sig angeläget vara tillse, att omförmälda kungörande städse sker i tidningar, som genom spridning inom olika grupper av befolkningen bringa tillkännagivandet till de flestas kännedom.» Vi kunna säkerligen alla vara ense därom, att sådana meddelanden böra komma till så många kännedom som möjligt. Genom att detta uttalande införts, vill också utskottet förebygga ett sådant förfarande vid kungörelsens offentliggörande, som kan giva sken av att tidningar av en viss politisk riktning skola stödjas därigenom och möjligheten att sådana misstankar kunna förefinnas bör man så mycket som möjligt undvika.

Jag har på dessa skäl ansett mig böra understryka detta uttalande.

Herr Dahl: Herr talman! Det lär icke förhålla sig så lyckligt samt, att den där husmodern med sockerkilot skulle gå fri på den

Lagförslag
om maximi-
pris å vissa
varor m. m.
(Forts.)

Lagförslag
om maximipris
på vissa
varor m. m.
(Forts.)

av herr Klefbeck angivna grunden. Villkoret att avsikten att ånyo handla med varan erfordras för straffbarhet föreligger vid bjudande av högre pris endast för köparen, men icke för säljaren, så att den som lämnade socker mot bruna bönor, torde, såvida han sålde över maximipriset, bliva hemfallen till straff enligt denna lag.

Herr Klefbeck förde in frågan angående åklagarens bötesandel på ett oriktigt plan, då han här ordade om en större eller mindre önskan att hålla efter jobbarna. Jag tror över huvud, att det icke härutinnan föreligger minsta skiljaktighet hos någon enda av dem, som deltagit i det förberedande arbetet inom utskottet rörande denna lag, utan att alla ansett, att det varit ett önskemål, som vore synnerligen eftersträvansvärt, men här gäller det, huruvida man skall på sätt folkhushållningskommissionen här påyrkat och Kungl. Maj:ts godkänt, ställa åklagarmaktens arbetskraft, som det sägs, i denna »konkurrens», i »sämre ställning» beträffande denna lag än i fråga om vissa andra. Det är att lägga en mycket krass synpunkt på åklagarens ämbetsställning och efter min mening att rikta en obehörig anmärkning mot åklagarens känsla av tjänsteplikt, då man på det sättet antyder, att för att ernå ett fullgörande av hans plikt man skulle behöva på detta sätt särskilt premiera honom. Hur skall man då antaga, att han skall handhava sin tjänsteplikt beträffande alla andra uppgifter, beträffande beivrandet av mål enligt allmänna strafflagen? Skall man behöva befara konkurrens med hans tjänsteplikt att åtala för mord, dråp, stöld och statsförbrytelser, då ju i fråga om sådana icke förekomma några bötesandelar? Det förefaller mig, som om det vore av vikt, att även dessa mål bleve beaktade av åklagaren. Det är där kärnpunkten ligger, man lägger en krass och skev synpunkt på hela åklagarväsendet genom att skjuta fram den kontanta likviden för att han skall fullgöra sin tjänsteplikt.

Efter härmed slutad överläggning godkändes nu föredragna paragraf.

Övriga delar av utskottets lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr *Sandler* väckte en motion, nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.

Motionen hänvisades till konstitutionsutskottet.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 305, angående anslag för en statens kraftstation vid Motala samt för förberedande åtgärder för Vänerens reglering;

nr 306, angående statens deltagande i kostnaden för reglering av vissa till Dalälvens vattensystem hörande sjöar;

nr 318, angående uppförande å ordinarie stat av kontrollstyrelsens avdelning för rusdrycksförsäljningsärenden m. m.;

nr 319, angående undantag från gällande föreskrifter om statsunderstöd åt synnerligen skattetyngda landskommuner; samt

nr 324, angående användande av överskott i djurgårdskassan för vissa anläggningar vid Drottningholms, Ulriksdals, Haga och Strömsholms slott m. m.

Föredrogos och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 309, med förslag till lag om ändrad lydelse av 49 § i strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914;

nr 310, med förslag till lag om ändrad lydelse av 33 § i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes den 23 oktober 1914; samt

nr 331, med förslag till lag om fri rättegång m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 314, angående utvidgning av riksdagens bibliotek till centralt förvaltningsbibliotek, blev denna proposition på begäran bordlagd.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 317, med förslag till stater för lantbruksstyrelsen, statskonsulenter och statens fiskeriadministration m. m.;

nr 320, med förslag till förordning med vissa tillfälliga bestämmelser i fråga om åstadkommande av skjutsentreprenader;

nr 321, angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1918 för fullbordande av vissa spannmålslagerhus och fryshus; samt

nr 327, angående gäldande av ersättning till ledamöterna i ett vid lantbruksstyrelsens sida ställt lantbruksråd.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 323, med förslag till förordning angående handel med skattefri sprit m. m.;

nr 325, med förslag till förordning angående visst undantag från

tillämpningen av stadgandena i 23 och 31 §§ i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker; samt

nr 326, med förslag till kungörelse om ändrad bestämmelse angående tiden för ikraftträdandet av vissa delar av förordningen den 14 juni 1917 om ändrad lydelse av 3, 13, 23 och 31 §§ i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 131, angående val av tre fullmäktige i riksbanken och tre suppleanter för fullmäktige i nämnda verk; samt

nr 135, angående val av tre fullmäktige i riksgäldskontoret och av tre suppleanter för fullmäktige i nämnda verk;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 132, för två fullmäktige i riksbanken;

nr 133, för redaktören Karl Hjalmar Branting att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 134, för tre suppleanter för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 136, för två fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 137, för ledamoten av riksdagens första kammare, kassören Ernst Julius Söderberg att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 138, för tre suppleanter för fullmäktige i riksgäldskontoret; samt

nr 155, för kommitterade för tryckfrihetens vård.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar av vissa förskottsvis utgivna medel;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande av vissa förskottsvis utgivna medel;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till professorn H. Sjögren för genom eldsvåda förstörd egendom;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning av en skjutbana för Norrbottens regemente;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning av skjutbana för Smålands artilleriregemente;

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av vissa byggnader å Axvall;

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående er-

sättande från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar av vissa förskottsvis utgivna medel;

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av allmänna besparingar å riksstatens femte huvudtitel för utförande av minrälsanordningar å kanonbåtarna Rota och Disa;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av behållningar å vissa extra anslag till täckande av merkostnad för utförande av ändring å undervattensbåten nr 1; samt

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av behållning å vissa extra anslag till täckande av merkostnad för utförande av ändringsarbeten å minfartyget Clas Fleming.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av §§ 9, 16, 19 och 21 riksdagsordningen jämte inom riksdagen väckta motioner angående ändring i samma lagrum ävensom i § 24 riksdagsordningen;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 130, i vad den avser förslag till förordning om provtaxering under år 1918 för beräkning av kommunal skattskyldighet vid tillämpning av bestämmelserna i vissa förslag till omläggning av det kommunala beskattningssystemet; samt

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av §§ 41, 69, 70 och 76 i förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet, §§ 8, 67, 68 och 77 i förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse i stad, § 48 i förordningen den 23 maj 1862 om kommunalstyrelse i Stockholm samt §§ 11 och 50 i förordningen den 21 mars 1862 om landsting;

statsutskottets utlåtanden:

nr 75, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående uppförande å ordinarie stat av den vid arméns verkstäder eller eljest vid armén anställda, ständigt behövlige civila personal;

nr 76, i anledning av väckt motion om anslag till Svenska freds- och skiljedomsföreningen;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt småbrukskolonien Emaus i Norrtälje jämte i ärendet väckta motioner;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för kapitalökning å statens järnvägslånefonder;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen om tilläggsstat till riksstaten för år 1918 gjorda framställningar om ökning av lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby;

nr 80, i anledning av väckt motion om anläggande av en statsbana mellan Tureberg och Kapelskärs hamn;

nr 81, i anledning av väckt motion angående upprättande av reguljär ångfärjeförbindelse mellan Sverige och Finland;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för vissa tjänstemän vid statens järnvägar att för åtnjutande av arvodesförhöjning tillgodoräkna sig tiden för sin tjänstgöring såsom ordinarie tjänstemän under år 1916 såsom helt år; samt

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för linjeförmanen vid telegrafverket J. A. Norrströms stärbhus att ersätta visst förekommet belopp m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 2 och 3 i förordningen den 5 juni 1909 angående konungariket Sveriges stadshypotekskassa; och

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående minimipris å brödsäd m. m. ävensom 10 i ämnet väckta motioner; samt

nr 59, i anledning av väckt motion om anslag till anordnande å statens mark av självständiga småbrukshemman med längre tidstryggad besittningsrätt.

Justerades sjutton protokollsutdrag för denna dag, varefter kamarens sammanträde avslutades kl. 2,17 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Fredagen den 26 april.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Herr statsrådet *Schotte* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 260, angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonerna vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet, folkskoleseminarierna, folk- och småskolorna, de högre folkskolorna och de kommunala mellanskolorna;

nr 308, angående ytterligare anslag å 1918 års tilläggsstat för distributionsanläggningar för statens kraftverk;

nr 311, angående ändring i avlöningsstaten för förste provinsialläkare och provinsialläkare m. m.;

nr 312, med förslag till ändringar i gällande provinsialläkar-taxa;

nr 313, angående åtgärder för utjämning av sjukvårdskostnaderna å landsbygden;

nr 315, angående anslag för påbörjande av första utbyggnaden av en kraftstation vid Harsprånget;

nr 316, angående årligt understöd åt förra restauratriken å postångfartyget Öland, Maria Sofia Magnusson;

nr 328, angående driftkostnader under år 1919 för egnahems-lånefonden;

nr 329, angående utläggande av statsgruvefält vid Liikavaara i Norrbottens län;

nr 330, angående undantag beträffande fångst av sälhund från det i § 8 jaktstadgan meddelade förbud att vid fångst av djur använda sax;

nr 333, angående anslag till nautisk-meteorologiska byrån m. m.;

nr 335, angående omorganisation av den lägre tekniska undervisningen;

nr 337, angående understöd åt sällskapet för folkundervisningens befrämjande;

nr 338, om anvisande av medel till beredande av tvångsuppfostran åt minderåriga manliga förbrytare m. m.;

nr 340, angående anslag till sjökarteverket och till utförande av sjömätningar m. m.;

nr 341, angående omorganisation av skeppsgosseutbildningen m. m.;

nr 342, angående anslag till studentkurser och parallellavdelningar m. m. vid vissa folkskoleseminarier;

nr 343, angående årligt understöd åt tonsättaren J. G. E. Sjögrens änka Berta Elisabet Sjögren;

nr 344, angående understöd till vaktmästaren L. F. Nybergs änka och minderåriga barn; samt

nr 345, angående anslag å tilläggsstat för år 1918 till ytterligare expens- och underhållsmedel vid statens skogsskolor m. m.

Herr statsrådet *Thorsson* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 334, angående vissa alkoholhaltiga preparat.

Justerades protokollen för den 19, 20 och 22 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 159, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ifrågasatt överenskommelse mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Sydsvenska kraftaktiebolaget angående vattenushållningen vid vissa vattenfall i Lagan.

Anmälades och godkändes lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 19 juni 1917 med vissa bestämmelser mot oskäligen pris under utomordentliga, av krig för-
anledda förhållanden;

nr 164, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fastställande av högsta pris å vissa varor under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden m. m., dels och två i ämnet väckta motioner;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 43 § 1 mom. i lagen den 9 december 1910 angående tillsättning av prästerliga tjänster;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 kap. 8 § rättegångsbalken;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen om straffregister den 17 oktober 1900;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen den 4 maj 1906 angående

förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom m. m.; samt

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 165, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till hushållningssällskapen för anskaffande och tillhandahållande av förädlade utsäden av vissa sädesslag.

Anmäldes och godkändes sammansatta bevilnings- och lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 171, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 17 april 1916 angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.

Anmäldes och bordlades

bevilningsutskottets betänkande nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 11 oktober 1907 angående beskattning av socker, dels ock två i samma ämne väckta motioner;

bankoutskottets memorial nr 53, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets memorial nr 45, angående väckt fråga om vidtagande av åtgärder för beredande åt riksdagsmän av rätt till fria resor på statens järnvägar under viss tid;

lagutskottets utlåtanden:

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphävande av förordningen den 4 maj 1855 angående vissa föreskrifter till kyrkotuktens upprätthållande; och

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av 20 kap. strafflagen m. m.; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 15, i anledning av återremiss till utskottet av dess hemställan om skrivelse till Konungen angående åvägabringande av större överskådlighet och ordning beträffande Svensk författningssamling; samt

nr 16, i anledning av väckt motion om skrivelse till Konungen angående vidtagande av åtgärd i syfte att ersättning för viss förlust måtte beredas mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag.

Vid föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag nr 492, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anläggning av tjärugnar för tillvartagande av stubbved å statens skogar, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

Föredrogs och hänvisades till bankoutsittet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 314, angående utvidgning av riksdagens bibliotek till centralt förvaltningsbibliotek.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 12—14, statsutskottets utlåtanden nr 75—83, bankoutsittets utlåtanden nr 51 och 52, jordbruksutskottets utlåtanden nr 51 och 59 samt första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 13.

Herr *Hellberg* avgav följande motioner:

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 261, med förslag till lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet m. m.; och
nr 163, om ändring av § 17 mom. 1 riksdagsordningen.

Ifrågavarande motioner hänvisades till konstitutionsutskottet.

Herr *Olsson, Oscar*, väckte en motion, nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjt understöd åt bokförmedlingsanstalterna.

Denna motion hänvisades till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 260, angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalerna vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet, folkskoleseminarier, folk- och småskolorna, de högre folkskolorna och de kommunala mellanskolorna;

nr 308, angående ytterligare anslag å 1918 års tilläggsstat för distributionsanläggningar för statens kraftverk;

nr 311, angående ändring i avlöningsstaten för förste provinssiällkare och provinssiällkare m. m.;

nr 313, angående åtgärder för utjämning av sjukvårdskostnader na å landsbygden;

nr 315, angående anslag för påbörjande av första utbyggnaden av en kraftstation vid Harsprånget;

nr 333, angående anslag till nautisk-meteorologiska byrån m. m.;

nr 335, angående omorganisation av den lägre tekniska undervisningen;

nr 337, angående understöd åt sällskapet för folkundervisningens befrämjande;

nr 338, om anvisande av medel till beredande av tvångsuppfostran åt minderåriga manliga förbrytare m. m.;

nr 340, angående anslag till sjökarteverket och till utförande av sjömätningar m. m.;

nr 341, angående omorganisation av skeppsgosseutbildningen m. m.; samt

nr 342, angående anslag till studentkurser och parallellavdelningar m. m. vid vissa folkskoleseminarier.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 312, med förslag till ändringar i gällande provinsialläkartaxa, blev denna proposition på begäran bordlagd.

Föredrogos och hänvisades till bankoutsittet Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 316, angående årligt understöd åt förra restauratriken å postångfartyget Öland, Maria Sofia Magnusson;

nr 343, angående årligt understöd åt tonsättaren J. G. E. Sjögrens änka Berta Elisabet Sjögren; samt

nr 344, angående understöd till vaktmästaren L. F. Nybergs änka och minderåriga barn.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 328, angående driftkostnader under år 1919 för egnahems-lånefonden;

nr 329, angående utläggande av statsgruvefält vid Liikavaara i Norrbottens län;

nr 330, angående undantag beträffande fångst av sälhund från det i § 8 jaktstadgan meddelade förbud att vid fångst av djur använda sax; samt

nr 345, angående anslag å tilläggsstat för år 1918 till ytterligare expens- och underhållsmedel vid statens skogsskolor m. m.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 334, angående vissa alkoholhaltiga preparat.

Ordet lämnades på begäran till herr vice talmannen, som yttrade: Herr talman! Jag ber att få hemställa, att på morgondagens föredragningslista, ibland två gånger bordlagda ärenden, det på dagens föredragningslista först upptagna ärendet, konstitutionsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av §§ 9, 16, 19 och 21 riksdagsordningen jämte inom riksdagen väckta motioner angående ändring i samma lagrum ävensom i § 24 riksdagsordningen, måtte nedflyttas näst efter statsutskottets utlåtande nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för linjeförmannen vid telegrafverket J. A. Norrströms stärbhus att ersätta visst förkommet belopp m. m.

Detta förslag antogs.

Ledighet från riksdagsgörömaålen beviljades herr *Petterson, Mal-
kolm*, för tiden från och med den 29 innevarande månad till och med den 8 nästinstundande maj.

Justerades tolv protokollsutdrag för denna dag, varefter kam-
marens sammanträde avslutades kl. 3,25 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.